

ΚΑΝΟΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Εξάμηνο δ'

Σημειώσεις του μαθήματος
με βάση, κυρίως, το σύγγραμμα
του Παναγιώτου Μπούμη Παναγιώτου, *Κανονικόν
Δίκαιον, αλλά και άλλων* (βλ. τελευταία κάρτα).
Δίδεται προς διευκόλυνση της μελέτης των φοιτητών.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

- **Δίκαιο:** Το Δίκαιο απαραίτητο στην Κοινωνία για την ειρηνική συμβίωση των ανθρώπων.
- Κατά το Ρωμαϊκό Δίκαιο όπου υπάρχει οργανωμένη κοινωνία, εκεί υπάρχει δίκαιο.
- Ποικίλες οι απαντήσεις στο τι είναι δίκαιο, μεταξύ των οποίων:
 - α) Δίκαιο είναι το σε κάθε περίπτωση ορθό,
 - β) Δίκαιο είναι το σύνολο των νόμων και των κανόνων, βάσει των οποίων πραγματοποιείται και ρυθμίζεται η οργάνωση και η ζωή μιας κοινωνίας, των φυσικών και νομικών προσώπων αυτής,
 - γ) Δίκαιο είναι το σημείο ισορροπίας στις διάφορες ανθρώπινες και διαπροσωπικές σχέσεις.

- Γεννιούνται όμως ερωτήματα όπως:

Ποιο είναι το σε κάθε περίπτωση ορθό;

Ποιος θα κρίνει και θα αποφασίσει περί αυτού;

- Το λεγόμενο φυσικό δίκαιο είναι έμφυτο στον καθένα, όμως επηρεάζεται από την υποκειμενική κρίση, τις επιθυμίες, τις σχέσεις, το περιβάλλον, από τις σκοπιμότητες της νομοθεσίας (κοινωνικές, πολιτικές, κομματικές κλπ).
- Δυστυχώς ο άνθρωπος δεν είναι σε θέση να κρίνει πάντοτε αντικειμενικά, σωστά, δίκαια.
- Οι ανθρώπινοι νόμοι δεν είναι μόνιμοι και αιώνιοι, είναι ατελείς και ανεπαρκείς λόγω της ανθρώπινης φύσης.
- Μέγας νομοθέτης ο Θεός.

- Στο δίκαιο μπορούμε να κάνουμε την εξής διάκριση (είδη δικαίου):

α) Γραπτό: Σε οργανωμένη κοινωνία (νόμοι),

β) Άγραφο: Σε οργανωμένη και μη κοινωνία (έθιμα),

γ) Φυσικό: Έμφυτο σε κάθε άνθρωπο (άθροισμα ηθικών επιταγών που εκπηγαίνουν από τη λογική συνείδηση),

δ) Θετικό: Το σύνολο των νόμων, οι οποίοι προσδιορίζονται από την πολιτεία ή άλλο οργανισμό.

ΚΑΝΟΝΑΣ-ΚΑΝΟΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

- Ο πεπτωκός άνθρωπος όπως είδαμε δεν είναι σε θέση να είναι ο αλάθητος νομοθέτης γιατί είναι ατελής, μεταβλητός.
- Γι' αυτό και το Κανονικό Δίκαιο δεν έχει ως πηγή του τον άνθρωπο, αλλά το περιεχόμενο της εν Χριστώ αποκαλυφθείσας αλήθειας, η οποία φανεράνεται αυθεντικά από την Εκκλησία "εν Αγίω Πνεύματι".
- Πηγή λοιπόν είναι ο εν Τριάδι Θεός
 - Α) Ο Θεός Πατέρας νομοθετεί (βλ. συμφωνίες, εντολές, νόμους και κρίσεις Του στην Π.Δ. δια μέσω των Προφητών και των λοιπών θεοπνευστών ανδρών) και αυτή την παρακαταθήκη του διασώζει η Εκκλησία.
 - Β) Ο Θεός Υιός, σαρκώθηκε, πορεύθηκε, δίδαξε την αλήθεια την οποία παρέδωσε στους μαθητές του και αυτοί στους επισκόπους, στην Εκκλησία.
 - Γ) Ο Θεός Αγιο Πνεύμα, το "το Πνεύμα της αληθείας", ενοικεί στην Εκκλησία και οδηγεί "εις πάσαν την αλήθειαν".

- Στην Εκκλησία βρίσκεται, λοιπόν, η αλήθεια, η οποία είναι «*στίλος και δρᾶγμα της αληθείας*» (Α' Τιμ., 3, 15) και η οποία ως σώμα Χριστού έχει ως κεφαλή της τον Ιησού Χριστό, ο οποίος είναι η «*ακαταπάτως ρέουσα πηγή, θείας ζωής και χάριτος εν αυτή*».
- Γι' αυτό και η Εκκλησία ως μυστήριο είναι αλάθητη και συνεπώς το Δικαίό της είναι ορθό, αυθεντικό, αλάθητο.
- Οι κανόνες της εκφράζουν αυθεντικώς εν Αγίω Πνεύματι τη διδασκαλία της Εκκλησίας για την ορθή βίωση του περιεχομένου της εν Χριστώ Αποκαλύψεως, της αλήθειας και σωτηρίας. Συγχρόνως δε προλαμβάνουν ή και διορθώνουν κάθε τάση παρανοήσεώς της.

- **ΚΑΝΟΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ:** Ονομάζεται το Δίκαιο, το οποίο στηρίζεται στους ιερούς εκείνους κανόνες που θεσπίστηκαν από την Εκκλησία.
- **ΚΑΝΟΝΑΣ:** Ετυμολογικά κανόνας είναι ο χάρακας (ή ξύλινη ράβδος) με τον οποίο σύρουμε ή ελέγχουμε μια ευθεία-ορθή γραμμή. Μεταφορικά λέγεται και κάθε ορισμός, νόμος ή και κάθε τι που χρησιμεύει ως πρότυπο, ως οδηγός ή ως κριτήριο για να ελέγξουμε την ορθότητα μιας πράξεως. Η εκκλησία χρησιμοποίησε μεταφορικά τον όρο «κανόνες» για να ορίσει τις διατάξεις οι οποίες είτε θεσπίστηκαν, είτε υιοθετήθηκαν από την Εκκλησία και αφορούν στην ορθή διοργάνωση, διατήρηση, διάδοση και δραστηριότητά της και γενικώς στην ορθή και αυθεντική κατά Χριστόν ζωή των πιστών της. Ο Κανόνας δεν είναι νόμος.
- **Εναλλακτικές ονομασίες:**
 - α) Κανονική Παράδοση
 - β) Κανονική Θεολογία
 - γ) Κανονική Οικονομία
 - δ) Κανονική Συνείδηση

ΑΥΘΕΝΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΚΥΡΟΣ ΤΩΝ ΙΕΡΩΝ ΚΑΝΟΝΩΝ

- Υπάρχουν εκείνοι οι οποίοι δέχονται μόνο το πρόσκαιρο ή σχετικό κύρος των ιερών κανόνων και εκείνοι που πιστεύουν στο αιώνιο ή απόλυτο κύρος τους. Το θέμα αυτό συνδέεται με το ζήτημα της προέλευσής τους. Είναι δηλαδή θείες εντολές ή είναι ανθρώπινα κατασκευάσματα;
- Βεβαίως οι κανόνες υποδεικνύουν το ορθό διότι στηρίζονται στην Αγία Γραφή, στην αυθεντική αποστολική και εκκλησιαστική παράδοση και αλήθεια και θεσπίστηκαν ή επικυρώθηκαν από την Εκκλησία με Οικουμενικές Συνόδους που εκφράζουν το αλάθητο της Εκκλησίας. Οι Σύνοδοι αυτοί αποτελούν το στόμα της Εκκλησίας και είναι αλάθητες καθώς αποφαινούνται καθοδηγούμενες από το Άγιο Πνεύμα. Έτσι και οι κανόνες τους είναι θείοι και ιεροί αφού θεσπίστηκαν με το φωτισμό και την επιστασία του Αγίου Πνεύματος. Αυτό ακριβώς λέγει ο 1^{ος} κανόνας της Ζ' Οικουμενικής.
- Γι' αυτόν το λόγο αποδοκιμάζεται και δεν επιτρέπεται οποιαδήποτε αλλοίωση ή παραχάραξη των κανόνων, βλ. 2/Πενθέκτη.

ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΔΟΓΜΑΤΙΚΩΝ ΟΡΩΝ ΚΑΙ ΙΕΡΩΝ ΚΑΝΟΝΩΝ

- Υπάρχουν κάποιοι που περιορίζουν την αυθεντία και το αλάθητο των Οικουμενικών Συνόδων μόνο στις δογματικές τους αποφάσεις και όχι στους ιερούς τους κανόνες.
- Αυτή η άποψη δεν ευσταθεί διότι:
 1. δεν υπάρχει σαφής διάκριση μεταξύ των δύο αυτών χαρακτηρισμών, αφού πολλές φορές ο "όρος" χαρακτηρίζεται ως "κανόνας" και το αντίστροφο.
 2. πολλοί κανόνες έχουν δογματικό περιεχόμενο βλ. 17,18/Α', 4,10,14,20,28/Δ'.
 3. Όλοι σχεδόν οι κανόνες έχουν στενή σχέση προς τη δογματική διδασκαλία της Εκκλησίας, της οποίας αποτελούν και πρακτική εφαρμογή. Σχετικά γράφει ο V.Lossky: «οι κανόνες, οι οποίοι ρυθμίζουν την ζωή της Εκκλησίας εν τη γήινη αυτή όψει είναι αχώριστοι των Χριστιανικών δογμάτων. Δεν είναι νομικοί κανονισμοί κυρίως επειδή, αλλ' εφαρμογαί των δογμάτων της Εκκλησίας».

4. εφόσον μια Σύνοδος αναγνωρίζεται ως Οικουμενική και αλάθητη, έπεται ότι όλες οι αποφάσεις της, άρα και οι κανονικές (κανόνες) είναι ορθές και αλάθητες. Δεν μπορεί οι μεν δογματικές να είναι αλάθητες και οι δε κανονικές εσφαλμένες. Αλλιώς και η εν λόγω Σύνοδος δεν θα ήταν αλάθητη και επομένως, ούτε ορθόδοξη, ούτε Οικουμενική.

- Ο Άγιος Νικόδημος ο Αγιορείτης λέγει για το "Πηδάλιον": *«Αύτη η βίβλος είναι η μετά τας αγίας Γραφάς, αγία Γραφή, η μετά την Παλαιάν και Καινήν Διαθήκην, Διαθήκη. Τα μετά τα πρώτα και θεόπνευστα λόγια, δεύτερα και θεόπνευστα λόγια. Αύτη εστί τα αιώνια όρια, ά έθεντο οι Πατέρες ημών, και οι νόμοι οι υπάρχοντες εις τον αιώνα... τους οποίους Σύνοδοι Οικουμενικαί τε και τοπικαί δια Πνεύματος αγίου εθέτισαν...»*

ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΙΕΡΩΝ ΚΑΝΟΝΩΝ ΚΑΙ ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΩΝ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ

- Απόλυτο και αλάθητο κύρος έχουν οι ιεροί κανόνες που θεσπίστηκαν από τις Οικουμενικές Συνόδους. Καθώς και εκείνοι που θεσπίστηκαν μεν από τοπικές Συνόδους ή από Πατέρες της Εκκλησίας αλλά στη συνέχεια επικυρώθηκαν από Οικουμενική Σύνοδο (βλ. 2/Πενθέκτη).
- Κανονιστικές διατάξεις, λέγονται οι κανόνες, εγκύκλιοι και διατάξεις που θεσπίστηκαν από τοπικές Συνόδους ή από Πατέρες της Εκκλησίας και δεν έχουν επικυρωθεί από Οικουμενική Σύνοδο. Συνεπώς, αν και δε υποστηρίζεται η άποψη ότι δεν περιέχουν την αλήθεια, αυτοί στερούνται απόλυτου και αλάθητου κανονικού κύρους.

ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΤΩΝ ΙΕΡΩΝ ΚΑΝΟΝΩΝ

- Οι ιεροί κανόνες μάς υποδεικνύουν το ορθό, συνδέονται με τα ορθόδοξα δόγματα της Εκκλησίας και αποτελούν συνέχεια και εφαρμογή αυτών μέσα στη ζωή της.
- Οι κανόνες αποτελούν μέτρο, κριτήριο, πρότυπο αυθεντικής εν Χριστώ ζωής με σκοπό τη σωτηρία και θέωση του ανθρώπου.
- Στα πλαίσια αυτά μπορούμε να πούμε ότι στην Εκκλησία μας οι κανόνες δεν εμφορούνται από νομικό πνεύμα, δεν είναι νόμοι. Άλλωστε «*ούκ έσμέν υπό νόμον, αλλά υπό χάριν*» (Ρωμ. 6, 14-15) καθώς ο «*Χριστός ημάς έξηγόρασεν εκ της κατάρας τοῦ νόμου*» (Γαλ. 3, 13). Συνεπώς ο κανόνας μας βοηθά να κατανοήσουμε το σφάλμα μας, την πτώση, την απομάκρυνση από τη ζωή της Εκκλησίας που οδηγεί στην απώλεια. Ακόμα και τα λεγόμενα επιτίμια δεν είναι ποινές με την νομική έννοια ή με την έννοια της τιμωρίας, αλλά έχουν χαρακτήρα ποιμαντικό και παιδαγωγικό για να επιστήσουν την προσοχή του πιστού στη βαρύτητα του αμαρτήματος και να τον βοηθήσουν να μην επαναλάβει το αμάρτημα.

ΑΚΡΙΒΕΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

> Είναι οι δύο δρόμοι χρήσης των ιερών κανόνων και οι δύο έχουν ως σκοπό τη σωτηρία. "Ακρίβεια" είναι η πιστή και απαρέγκλιτη τήρηση των ιερών κανόνων. "Οικονομία" είναι η, κατά περίπτωση, προσωρινή αναστολή ή παράκαμψη κάποιου κανόνα με σκοπό την ψυχική ωφέλεια και τη σωτηρία. Η "οικονομία" στην Εκκλησία δε δημιουργεί τετελεσμένα και δεν αντικαθιστά την ακρίβεια. Γι' αυτό άλλωστε η Εκκλησία κινείται μεταξύ της ακρίβειας και της οικονομίας ανάλογα με τις εκάστοτε ανάγκες και συνθήκες. Η πραγματικότητα αυτή εξασφαλίζει την ελευθερία της Εκκλησίας και αποκλείει τον εγκλωβισμό της σε οποιαδήποτε νομικά σχήματα. Ο 102ος Κανόνας της Πενθέκτης Οικουμενικής Συνόδου μας βοηθά στην κατανόηση της "Ακρίβειας" και της "Οικονομίας".

ΠΗΓΕΣ ΚΑΝΟΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

1) Αγία Γραφή

Η Αγία Γραφή είναι η κατεξοχήν πηγή, βάση και κριτήριο του Κανονικού Δικαίου. Στην Παλαιά Διαθήκη και ιδίως στην Καινή Διαθήκη μας παραδίδονται αμέτρητες εντολές και παρακαταθήκες για την εκκλησιαστική ζωή.

2) Ιεροί Κανόνες

α) Κανόνες Αγίων Αποστόλων

Χρονολογία: 3ος αιώνας μ.Χ.

Συγγραφέας: Άγνωστος

Πρόελευση: Συρία

Κανόνες: 85

Περιεχόμενο κανόνων: Ζητήματα πειθαρχίας· εκκλησιαστικής ευταξίας και εκκλησιαστικής διοίκησης· εκκλησιαστικής δικαιοσύνης· εκκλησιαστικής περιουσίας· λατρείας· χριστιανικού βίου· ζητήματα σχετικά με ετεροδόξους και ετεροθρήσκους, με τον "κανόνα" της Αγίας Γραφής και τον εορτασμό του Πάσχα.

β) Κανόνες Οικουμενικών Συνόδων

Α' Οικουμενική Σύνοδος (325)

Χρονολογία: (από 20 Μαΐου μέχρι 19 Ιουνίου) 325 μ.Χ.

Πόλη: Νίκαια της Βιθυνίας (Μικρά Ασία)

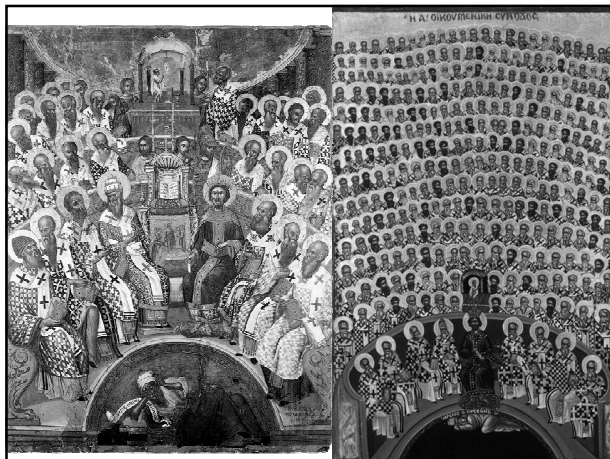
Αφορμή: Αίρεση του Αρείου και κοινός εορτασμός του Πάσχα

Αυτοκράτορας: Μέγας Κωνσταντίνος

Μέλη: 318

Κανόνες: 20

Περιεχόμενο κανόνων: Ζητήματα εκκλησιαστικής οργάνωσης· εκκλησιαστικής διοίκησης· εκκλησιαστικής ευταξίας· ζητήματα σχετικά με τους lapsi· λατρείας· χριστιανικού βίου.



Β' Οικουμενική Σύνοδος (381)

Χρονολογία: (Μάιος-Ιούλιος) 381 μ.Χ.

Πόλη: Κωνσταντινούπολη

Αφορμή: Αίρεση Μακεδονίου και πνευματομάχων

Αυτοκράτορας: Μέγας Θεοδόσιος

Μέλη: 150

Κανόνες: 7

Περιεχόμενο κανόνων: Ζητήματα πειθαρχίας· εκκλησιαστικής οργάνωσης· εκκλησιαστικής ευταξίας· εκκλησιαστικής δικαιοσύνης· σχετικά με εκείνους που επιστρέφουν στην Εκκλησία.



Γ' Οικουμενική Σύνοδος (431)

Χρονολογία: (από 22 Ιουνίου μέχρι 31 Ιουλίου) 431 μ.Χ.

Πόλη: Έφεσος

Αφορμή: Αίρεση Νεστορίου και πειθαρχικά ζητήματα

Αυτοκράτορας: Θεοδόσιος ο Β΄ ο «μικρός»

Μέλη: Άνω των 200

Κανόνες: 8

Περιεχόμενο κανόνων: Ζητήματα πειθαρχίας· εκκλησιαστικής οργάνωσης· εκκλησιαστικής ευταξίας

Δ' Οικουμενική Σύνοδος (451)

Χρονολογία: (από 8 Οκτωβρίου μέχρι 1 Νοεμβρίου) 451 μ.Χ.

Πόλη: Χαλκηδόνα

Αφορμή: Αίρεση Ευτυχίου, ζητήματα κανονικά και πειθαρχικά

Αυτοκράτορας: Μαρκιανός

Μέλη: 630

Κανόνες: 30

Περιεχόμενο κανόνων: Ζητήματα εκκλησιαστικής οργάνωσης· εκκλησιαστικής διοίκησης· εκκλησιαστικής ευταξίας· εκκλησιαστικής δικαιοσύνης· εκκλησιαστικής περιουσίας· μοναστικού βίου· χριστιανικού βίου· ζητήματα γάμου.

Πενθέκτη Οικουμενική Σύνοδος (691)

Χρονολογία: (Οκτώβριος-Νοέμβριος) 691 μ.Χ.

Πόλη: Κωνσταντινούπολη

Αφορμή: Συγκλήθηκε για να συμπληρώσει το έργο των Ε΄ (553) και ΣΤ΄ (680-681) Οικουμενικών Συνόδων, οι οποίες δεν είχαν θεσπίσει ιερούς κανόνες.

Αυτοκράτορας: Ιουστινιανός ο Β΄ ο Ρινότμητος

Μέλη: 211

Κανόνες: 102

Περιεχόμενο κανόνων: Ζητήματα πειθαρχίας· εκκλησιαστικής οργάνωσης· εκκλησιαστικής διοίκησης· εκκλησιαστικής ευταξίας· σχετικά με την είσοδο ή επανένταξη στην Εκκλησία· εκκλησιαστικής περιουσίας· λατρείας· μοναστικού βίου· χριστιανικού βίου· γάμου· σχέσεων με ετεροδόξους και ετεροθρήσκους

Ζ' Οικουμενική Σύνοδος (787)

Χρονολογία: (από 24 Σεπτεμβρίου μέχρι 23 Οκτωβρίου) 787 μ.Χ.

Πόλη: Νίκαια της Βιθυνίας

Αφορμή: Αίρεση της εικονομαχίας

Αυτοκράτορας: Κωνσταντίνος ο ΣΤ΄ και Ειρήνη η Αθηναία

Μέλη: 367

Κανόνες: 22

Περιεχόμενο κανόνων: Ζητήματα εκκλησιαστικής οργάνωσης· εκκλησιαστικής ευταξίας· σχετικά με την είσοδο ή επανένταξη στην Εκκλησία· εκκλησιαστική περιουσία· λατρεία· μοναστική ζωή.



γ) Κανόνες Τοπικών Συνόδων

Σύνοδος Καρχηδόνας*

Χρονολογία: 255 μ.Χ.

Πόλη: Καρχηδόνα

Αφορμή: Επανάταξη αιρετικών στην Εκκλησία

Μέλη: 84

Κανόνες: 1

Περιεχόμενο κανόνων: Επανάταξη αιρετικών στην Εκκλησία

* Ο κανόνας της Συνόδου της Καρχηδόνας είναι γνωστός και ως κανόνας του Αγίου Κυπριανού Καρθαγίνης.

Σύνοδος Αγκύρας (314)

Χρονολογία: 314 μ.Χ.
Πόλη: Αγκυρα Γαλατίας
Αφορμή: Ζήτημα των lapsi, πρακτικά ζητήματα
Μέλη: 13
Κανόνες: 25
Περιεχόμενο κανόνων: Ζητήματα εκκλησιαστικής οργάνωσης· εκκλησιαστικής ευταξίας· εκκλησιαστικής περιουσίας· χριστιανικού βίου· γάμου· ζήτημα των lapsi

Σύνοδος Νεοκαισάρειας (319)

Χρονολογία: 319 μ.Χ.
Πόλη: Νεοκαισάρεια
Αφορμή: Πρακτικά ζητήματα εκκλησιαστικού βίου
Μέλη: 20
Κανόνες: 15
Περιεχόμενο κανόνων: Ζητήματα εκκλησιαστικής ευταξίας· λατρείας, χριστιανικού βίου

Σύνοδος Γάγγρας (340)

Χρονολογία: 340 μ.Χ.
Πόλη: Γάγγρα Παφλαγονίας
Αφορμή: Διδασκαλία του Ευσταθίου Μητροπολίτου Σεβαστείας Αρμενίας
Μέλη: 13
Κανόνες: 21
Περιεχόμενο κανόνων: Ζητήματα εκκλησιαστικής ευταξίας· λατρείας· χριστιανικού βίου

Σύνοδος Αντιόχειας (341)

Χρονολογία: 341 μ.Χ.
Πόλη: Αντιόχεια
Αφορμή: Δογματικά και κανονικά ζητήματα
Μέλη: 97
Κανόνες: 25
Περιεχόμενο κανόνων: Ζητήματα εκκλησιαστικής διοίκησης· εκκλησιαστικής ευταξίας· εκκλησιαστικής δικαιοσύνης· εκκλησιαστικής περιουσίας· λατρείας· εορτασμού Πάσχα

Σύνοδος Σαρδικής (343)

Χρονολογία: 343 μ.Χ.
Πόλη: Σαρδική (Σόφια Βουλγαρίας)
Αφορμή: Ευσεβιανοί - Αρειανοί
Μέλη: 90
Κανόνες: 21
Περιεχόμενο κανόνων: Ζητήματα εκκλησιαστικής διοίκησης· εκκλησιαστικής ευταξίας· εκκλησιαστικής δικαιοσύνης· ζητήματα αφορόντα την Εκκλησία της Θεσσαλονίκης

Σύνοδος Λαοδικείας (380)

Χρονολογία: 380 μ.Χ.
Πόλη: Λαοδικεία της Φρυγίας
Αφορμή: Λειτουργικά και κανονικά ζητήματα
Μέλη: 20 ή 32
Κανόνες: 60
Περιεχόμενο κανόνων: Ζητήματα δογματικά· εκκλησιαστικής διοίκησης· εκκλησιαστικής ευταξίας· λατρείας· χριστιανικού βίου· γάμου· κοινωνίας με ετεροδόξους και ετεροθρήσκους· «κανόνα» Αγίας Γραφής

Σύνοδος Κωνσταντινούπολης (394)

Χρονολογία: 394 μ.Χ.
Πόλη: Κωνσταντινούπολη
Αφορμή: Κανονικά ζητήματα
Μέλη: 37
Κανόνες: 1
Περιεχόμενο κανόνων: Ζητήματα εκκλησιαστικής δικαιοσύνης

Σύνοδος Καρθαγένης (419)

Χρονολογία: 419 μ.Χ.
Πόλη: Καρθαγένη
Αφορμή: Πρακτικά ζητήματα εκκλησιαστικού βίου
Μέλη: 217
Κανόνες: 133
Περιεχόμενο κανόνων: Ζητήματα δογματικά· εκκλησιαστικής οργάνωσης· εκκλησιαστικής διοίκησης· εκκλησιαστικής ευταξίας· εκκλησιαστικής δικαιοσύνης· εκκλησιαστικής περιουσίας· λατρείας· μοναστικού βίου· χριστιανικού βίου· γάμου· κοινωνίας με ετεροδόξους και ετεροθρήσκους· «κανόνα» Αγίας Γραφής· εορτασμού του Πάσχα

Πρωτοδευτέρα Σύνοδος (861)*

Χρονολογία: 861 μ.Χ.
Πόλη: Κωνσταντινούπολη
Αφορμή: Αίρεση εικονομαχίας και Ιγνατιανή διαμάχη
Μέλη: 318
Κανόνες: 17
Περιεχόμενο κανόνων: Ζητήματα εκκλησιαστικής τάξης· λατρείας· μοναστικού βίου

* Η Πρωτοδευτέρα τοπική Σύνοδος, αν και δεν έχει περιβληθεί απόλυτο κανονικό κύρος από Οικουμενική Σύνοδο, εντούτοις οι κανόνες της συγκαταλέγονται στις Κανονικές Συλλογές στην τάξη των Τοπικών Συνόδων.

Σύνοδος Αγίας Σοφίας (879-880)*

Χρονολογία: 879-880 μ.Χ.
Πόλη: Κωνσταντινούπολη (Ναός Αγίας Σοφίας)
Αφορμή: Πρακτικά ζητήματα εκκλησιαστικού βίου
Μέλη: 390
Κανόνες: 3
Περιεχόμενο κανόνων: Ζητήματα εκκλησιαστικής ευταξίας· χριστιανικού βίου· μοναστικού βίου

* Η τοπική Σύνοδος της Αγίας Σοφίας αν και δεν έχει περιβληθεί απόλυτο κανονικό κύρος από Οικουμενική Σύνοδο, εντούτοις οι κανόνες στις συγκαταλέγονται από τις Κανονικές Συλλογές στην τάξη των Τοπικών Συνόδων.

ΠΗΓΕΣ ΚΑΝΟΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ (ΣΥΝΕΧΕΙΑ)

2) Ιεροί Κανόνες

δ) Κανόνες Πατέρων

Αγίου Διονυσίου Αλεξανδρείας (+265)

Ιδιότητα: Επίσκοπος Αλεξανδρείας
Κανόνες: 4
Περιεχόμενο κανόνων: Ζητήματα λατρείας· χριστιανικού βίου

Αγίου Γρηγορίου Νεοκαισάρειας του Θαυματουργού (+270)

Ιδιότητα: Επίσκοπος Νεοκαισάρειας
Κανόνες: 11
Περιεχόμενο κανόνων: Ζητήματα λατρείας· χριστιανικού βίου

Αγίου Πέτρου Αλεξανδρείας (+311)

Ιδιότητα: Επίσκοπος Αλεξανδρείας
Κανόνες: 15
Περιεχόμενο κανόνων: Ζητήματα lapsi· λατρείας

Αγίου Αθανασίου Αλεξανδρείας του Μεγάλου (+373)

Ιδιότητα: Επίσκοπος Αλεξανδρείας
Κανόνες: 3
Περιεχόμενο κανόνων: Ζητήματα σχετικά με την είσοδο και την επανένταξη στην Εκκλησία· χριστιανικού βίου· «κανόνα» Αγίας Γραφής

Αγίου Βασιλείου Καισαρείας του Μεγάλου (+378)

Ιδιότητα: Επίσκοπος Καισαρείας
Κανόνες: 92
Περιεχόμενο κανόνων: Ζητήματα δογματικά· εκκλησιαστική ευταξία· εκκλησιαστική δικαιοσύνη· λατρείας· χριστιανικού βίου· γάμου· ερμηνευτικά Αγίας Γραφής

Τιμόθεον Αλεξανδρείας (+385)

Ιδιότητα: Επίσκοπος Αλεξανδρείας
Κανόνες: 18
Περιεχόμενο κανόνων: Ζητήματα λατρείας· χριστιανικού βίου· γάμου· κοινωνίας με ετεροδόξους και ετεροθρήσκους

Αγίου Γρηγορίου του Θεολόγου (+390)

Ιδιότητα: Επίσκοπος Ναζιανζού-Αρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως
Κανόνες: 1
Περιεχόμενο κανόνων: «Κανόνας» Αγίας Γραφής

Αγίου Γρηγορίου Νύσσης (+395)

Ιδιότητα: Επίσκοπος Νύσσης (Καπαδοκίας)
Κανόνες: 8
Περιεχόμενο κανόνων: Ζητήματα εκκλησιαστικής ευταξίας· χριστιανικού βίου

Αγίου Αμφιλοχίου Ικονίου (+400)

Ιδιότητα: Επίσκοπος Ικονίου (Μικράς Ασίας)
Κανόνες: 1
Περιεχόμενο κανόνων: «Κανόνας» Αγίας Γραφής

Θεοφίλου Αλεξανδρείας (+412)

Ιδιότητα: Επίσκοπος Αλεξανδρείας
Κανόνες: 14
Περιεχόμενο κανόνων: Ζητήματα εκκλησιαστικής ευταξίας· εισόδου και επανένταξης στην Εκκλησία· εκκλησιαστικής παρουσίας· λατρείας· χριστιανικού βίου

Αγίου Κυρίλλου Αλεξανδρείας (+444)

Ιδιότητα: Επίσκοπος Αλεξανδρείας
Κανόνες: 5
Περιεχόμενο κανόνων: Ζητήματα εκκλησιαστικής ευταξίας· εκκλησιαστικής δικαιοσύνης

Αγίου Γενναδίου Κωνσταντινουπόλεως (+459)

Ιδιότητα: Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως
Κανόνες: 1
Περιεχόμενο κανόνων: Εκκλησιαστική ευταξία

Γ) ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΕΣ ΠΗΓΕΣ ΚΑΝΟΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

1) Ιερή παράδοση-Εκκλησιαστικά έθιμα

2) Καλούμενες Αποστολικές Εκκλησιαστικές διατάξεις

Η διδαχή των δώδεκα Αποστόλων

Χρονολογία: 100↔120 μ.Χ.
Συγγραφέας: Άγνωστος
Προέλευση: Ανατολή (Συρία ή Παλαιστίνη)
Περιεχόμενο: Κατηχητικό και διδακτικό εγχειρίδιο· πορεία χριστιανικού βίου

Αποστολική Παράδοση

Χρονολογία: Αρχές 3ου αιώνα (202↔218 μ.Χ.)
Συγγραφέας: Άγιος Ιππόλυτος Ρώμης
Προέλευση: Ρώμη
Περιεχόμενο: Λειτουργικό-κανονικό.

Διδασκαλία των Αποστόλων

Χρονολογία: Αρχές 3ου αιώνα (περί το 230 μ.Χ.)
Συγγραφέας: Άγνωστος
Προέλευση: Βόρεια Συρία
Περιεχόμενο: Συλλογή με εκκλησιαστικές οδηγίες

Εκκλησιαστικοί Κανόνες των Αγίων Αποστόλων

Χρονολογία: Τέλος 3ου - αρχές 4ου αιώνα (περί το 300 μ.Χ.)
Συγγραφέας: Άγνωστος
Προέλευση: Πιθανώς Αίγυπτος (ή Συρία)
Περιεχόμενο: Συλλογή εκκλησιαστικών κανόνων και οδηγιών

Αποστολικές Διαταγές*

Χρονολογία: Περί το 380 μ.Χ.
Συγγραφέας: Άγνωστος
Προέλευση: Συρία (Αντιόχεια)
Περιεχόμενο: Συλλογή εκκλησιαστικών οδηγιών και κανόνων

*Το κεφάλαιο 47 του 8ου κεφαλαίου των Αποστολικών Διαταγών αποτελείται από τους 85 Αποστολικούς Κανόνες, οι οποίοι έχουν αναγνωριστεί από το 2ο κανόνα της Πενθέκτης Οικουμενικής Συνόδου.

3) Κανόνες Πατέρων

Κανόνες Πατέρων, οι οποίοι δεν έχουν επικυρωθεί από Οικουμενική Σύνοδο αλλά περιλαμβάνονται σε κάποιες κανονικές συλλογές:

- α) Βασιλείου Καισαρείας του Μεγάλου (βλ. Πηδάλιο 738α'-δ')
- β) Ιωάννου Χρυσοστόμου (βλ. Πηδάλιο 738α'-γ')
- γ) Ιωάννου Νηστευτή (βλ. Πηδάλιο 697-718)
- δ) Αναστασίου Σιναΐτου (βλ. Πηδάλιο 738β')
- ε) Ταρασίου Κωνσταντινουπόλεως (βλ. Πηδάλιο 718-720)
- στ) Νικηφόρου Κωνσταντινουπόλεως του ομολογητού (βλ. Πηδάλιο 725-733 και 738ε'-θ')
- ζ) Νικολάου Κωνσταντινουπόλεως (βλ. Πηδάλιο 733-737)

4) Κανόνες-αποφάσεις-εγκύκλιοι τοπικών Συνόδων και της Πατριαρχικής-Ενδημούσας Συνόδου

5) Νόμοι Πολιτείας-Ρωμαϊκοί Νόμοι

- α) Διάταγμα Μεδιολάνων (Μέγας Κωνσταντίνος-313)
- β) Θεοδοσιανός Κώδικας (438)
- γ) Ιουστινιάνειος Νομοθεσία (527-565)
- δ) Εκλογή των Νόμων (Λέων Γ'-726)
- ε) Επαναγωγή (Βασίλειος Α'-867/886)
- στ) Πρόχειρος νόμος (Λέων ΣΤ'-907)
- ζ) Νεαραί Διατάξεις (Λέων ΣΤ'-886/906)
- η) Βασιλικά (Λέων ΣΤ'-886/892)
- θ) Επιτομή των νόμων (Κωνσταντίνος Ζ'-913)
- ι) Λοιποί νόμοι αυτοκρατόρων

Δ) ΒΟΗΘΗΤΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

1) Ερμηνείες κανονολόγων

- 9ος αιώνας Μέγας Φώτιος
- 10ος αιώνας Αρέθας (μητροπολίτης Καισαρείας)
- 11ος αιώνας Νικήτας (μητροπολίτης Ηρακλείας)
Πέτρος ο Χαρτοφύλαξ
Νικηφόρος ο Χαρτοφύλαξ
Μιχαήλ Ψελλός
Ηλίας (μητροπολίτης Κρήτης)
Νικόλαος (πατριάρχης Κων/λεως)
Νίκων Μελανορίτης
Μάρκος Αλεξανδρίας
Δημήτριος Κυζίκος

- 12ος αιώνας **Ιωάννης Ζωναράς** (μοναχός)
Αλέξιος Αριστινός (διάκονος)
Θεόδωρος Βαλαμών (πατριάρχης Αντιοχείας)
Θεόδωρος Βεστής
Λουκάς Χρυσοβέργης
Νικήτας ο Χαρτοφύλαξ
Ιωάννης Χαλκηδόνας
- 13ος αιώνας Ιωάννης Απόκαυκος (Μητροπολίτης Ναυπάκτου)
Δημήτριος Χωματινός (Αρχιεπίσκοπος Αχρίδος)
- 14ος αιώνας Ματθαίος Βλαστάρης (μοναχός)
Κωνσταντίνος Αρμενόπουλος (Δικαστής Θεσσαλονίκης)
Νείλος Καβάσιλας (αρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης)

- 15ος αιώνας Πρόχορος (μητροπολίτης Σταυρουπόλεως και πρόεδρος Κρήτης)
Άγιος Συμεών Θεσσαλονίκης
- 16ος αιώνας Εμμανουήλ Μαλαξός
- 18ος αιώνας Άγιος Νικόδημος Αγιορείτης
Αγάπιος Λεονάρδος (ιερομόναχος)
- 19ος αιώνας Γ. Ράλλης & Μ.Ποτλής
Νικόδημος Μίλας (Μητροπολίτης Ζάρας)

2) Κλήσεις επισκόπων (Notitiae Episcopatum)

Κατάλογοι ιεραρχικής τάξης μητροπόλεων, αρχιεπισκοπών και επισκοπών. Πληροφορίες για τις δομές της Εκκλησίας.

Ε) ΣΥΛΛΟΓΕΣ ΚΑΝΟΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ-ΚΑΝΟΝΩΝ

- α) «Συναγωγή κανόνων εκκλησιαστικών σε Ν' τίτλους διηρημένα (Ιωάννης Σχολαστικός-555)
- β) «Νομοκάνων ή Σύνταγμα σε 14 τίτλους» (Άγιος Φώτιος Κων/λεως-883)
- γ) «Σύνταγμα κατά στοιχείον» (Ματθαίος Βλαστάρης-1335)
- δ) «Εξάβιβλος» (Κωνσταντίνος Αρμενόπουλος -1345)
- ε) «Νομοκάνων» (Εμμανουήλ Μαλαξός-16ος αιώνας)

ΚΑΝΟΝΙΚΕΣ ΣΥΛΛΟΓΕΣ ΣΕ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ

- α) τό γνωστό «Πηδάλιον [της νοητής νηός της μίας, αγίας, καθολικής και αποστολικής των Ορθοδόξων Εκκλησίας]», των Ιερομονάχων Αγαπίου και Νικοδήμου του Αγιορείτου που η πρώτη του έκδοση έγινε τό 1800 και σήμερα κυκλοφορεί σε φωτογραφική ανατύπωση.
- β) τό εξάτομο έργο «Σύνταγμα των θείων και ιερών κανόνων [των τέ αγίων και πανευφήμων Αποστόλων και των ιερών οικουμενικών και τοπικών συνόδων, και των κατά μέρος αγίων πατέρων, έκδοθέν, σύν πλείσταις άλλαις τήν εκκλησιαστικήν κατάστασιν διεπούσαις διατάξεσι, μετά των αρχαίων εξηγητών, και διαφόρων αναγνωσμάτων, υπό Γ.Α. Ράλλη και Μ. Ποτλή, έγκρίσει της Αγίας και Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας και της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος]», των νομικών και πολιτικών Γεωργίου Ράλλη και Μιχαήλ Ποτλή που έκδόθηκε κατά τά έτη 1852-1859 και κυκλοφορεί σήμερα σε φωτογραφική ανατύπωση.
- γ) τό χρηστικό, λόγω μεγέθους, έργο «Οι Ιεροί Κανόνες μετά προσεισαγωγικών σημειώσεων, παραπομπών και πινάκων» του καθηγητή Αμίλα Αλιβιζάτου του 1923 και 1949, τό οποίο κυκλοφορεί από τίς εκδόσεις της Αποστολικής Διακονίας,

- δ) τό έργο «Κώδιξ Ιερών Κανόνων και Έκκλησιαστικής νομοθεσίας της Εκκλησίας της Ελλάδος» του καθηγητή Πρόδρομου Ακανθόπουλου, με πρώτη έκδοση τό 1985 και άλλες επανυξημένες στη συνέχεια, τό οποίο κυκλοφορεί άκόμη.
- ε) τό δίγλωσσο (στα Έλληνικά και στα Γαλλικά) «Τό Corpus Canonum της Εκκλησίας (1ος – 9ος αιώνας), Τό κείμενο των Εκκλησιακών Ιερών Κανόνων», εκδ. Επέκτασις 2015, του Καθηγητή της Θεολογικής Σχολής του ΕΚΠΑ και του Ορθοδόξου Θεολογικού Ινστιτούτου του Αγίου Σεργίου των Παρισίων Αρχμ. Γρηγορίου Παπαθωμά. Σε αυτή την εξαιρετική έκδοση οι Ιεροί Κανόνες παρατίθενται όχι σε ιεραρχική αλλά σε χρονολογική-εξελικτική διατάξη.
- στ) το «Κώδικας Νομοκανονικός» του Αναστασίου Βαβούσκου από τίς εκδόσεις Μέθεξις, 2016.
- ζ) το «Το Corpus Canonum της Εκκλησίας της Α΄ χιλιετίας από τον Νομοκάνονα του Ιεροϋ Φωτίου», εκδ. Αποστολικής Διακονίας, 2019, του καθηγητού Αρχμ.ανδρίτου Γρηγορίου Δ. Παπαθωμά. Τα κείμενα των ιερών κανόνων παρατίθενται σε χρονολογική σειρά.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΣΥΝΟΔΟΥ ΟΝΟΜΑ

- Ο Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος στις εξηγήσεις του στους Ψαλμούς και μάλιστα στον 149ο αναφέρει την φράση «Εκκλησία συστήματος και συνόδου όνομα».
- Σύνοδος είναι η κοινή οδός, την οποία καλούμαστε να περπατήσουμε οι χριστιανοί προς τη Βασιλεία του Θεού. Η λέξη αυτή βρίσκει την κύρια έκφραση της στα πλαίσια της Εκκλησίας στη Σύνοδο των Επισκόπων.
- Το ουσιαστικό «Σύστημα», το οποίο έχει τη ρίζα του στο ρήμα «συνίστημι» δηλώνει τη συγκρότηση, τη συγκέντρωση, την κοινωνία, την οργάνωση της Εκκλησίας.
- Και η λέξη σύνοδος αλλά και η λέξη σύστημα έχουν το αρχικό «συν» ως πρώτο συνδετικό δηλαδή μαζί, από κοινού, συνέργια.

- Η Εκκλησία λοιπόν δεν είναι ζήτημα ενός αλλά περισσότερων. Μιας κοινωνίας της κοινωνίας των προσώπων αλλά και των τοπικών Εκκλησιών που περιγράφονται από τον απόστολο Παύλο ως μέλη του σώματος του Χριστού.
- Η Εκκλησία δεν οργανώνεται σύμφωνα με τα κοσμικά πρότυπα, αλλά σύμφωνα με τη Θεολογία, τη Χριστολογία, την Τριαδολογία.
- Η οργάνωση της είναι εξελικτική.
- Οι πατέρες ανταποκρινόμενοι στα εκάστοτε ζητήματα, στις εκάστοτε ποιμαντικές προκλήσεις και ανάγκες διαμόρφωναν το εξωτερικό περιβλήμα θα λέγαμε της Εκκλησίας.
- Οι κανόνες αποτελούν κήμα της Εκκλησίας γι' αυτό και απηχούν τη Θεολογία της ενώ παράλληλα έχουν ως σκοπό την ενότητα, την κοινωνία της Εκκλησίας που οδηγούν στην σωτηρία.

- Η Άγια μας Εκκλησία ως σώμα Χριστού, ζει την Αποκάλυψη Του και την εσχατολογική διάσταση και προοπτική της στην Ευχαριστία, η οποία σχετίζεται από την αρχή με τον τόπο και το πρόσωπο του τοπικού επισκόπου ο οποίος ενσαρκώνει την τοπική Εκκλησία.
- Κάθε ευχαριστιακή κοινότητα και συνεπώς κάθε τοπική Εκκλησία, από τη μια μεριά γίνεται «ένα» με τίς άλλες δια της κοινωνίας του σώματος και του αίματος του Χριστού κατά το πρότυπο του αρνίου της Θείας Ευχαριστίας.
- Κατά τον Μητροπολίτη Περγάμου Ιωάννη Ζηζιούλα, ταυτίζουμε την Εκκλησία με την ευχαριστιακή κοινότητα. Δεδομένου ότι ο Επίσκοπος συνδέεται απευθείας με την ευχαριστία ως ο προσφέρων αυτήν, ενσαρκώνει, για την Εκκλησία, την εικόνα του Χριστού.

- Γι' αυτό ο Επίσκοπος ως ο προσφέρων την Θεία Ευχαριστία είναι εις τόπον ή τύπον του Χριστού. Είναι εκείνος ο οποίος «συνάγει το λαό» και λειτουργεί την ιερατεία του Χριστού εν τη Εκκλησία. Ως υπηρέτης Χριστού, ο Επίσκοπος προϊσταται και ποιμαίνει την τοπική Εκκλησία ως λειτουργός και «οικονόμος του Θεού».
- Στην Θεία Ευχαριστία και στην κοινωνία των Επισκόπων, φανερώνεται η ενότητα της Εκκλησίας. Αυτή η σχέση του τριπτύχου Επίσκοπος-Ευχαριστία-Ενότητα εκφράζεται στο θεσμό της Συνόδου όπου ο κάθε Επίσκοπος μιας τοπικής Εκκλησίας μπορεί να την εκπροσωπεί ως προεστός της ευχαριστιακής κοινότητας.

- Για τον καθηγητή Βλάσιο Φειδά «το συνοδικό σύστημα απορρέει από τη φύση και την ουσία της Εκκλησίας. Αποτελεί έκτοτε, ένα στοιχείο ουσιώδες της αυτοσυνειδήσης και της ιστορικής λειτουργίας της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Εκφράζει πάντα την αναφορά της στη Χριστοκεντρική οντολογία και στη συνείδηση της οργανικής ενότητας του εκκλησιαστικού σώματος. Εντούτοις αυτή η ενότητα βιώνεται συνεχώς στην κοινή εμπειρία της Θείας Ευχαριστίας, βεβαιώνεται από την διαιώνιση της ιερωσύνης του Χριστού «στο μυστήριο του επισκόπου» των αποστόλων και των διαδόχων του. Η τοπική ευχαριστιακή συνάθροιση, συνέχεται υπό την προεδρεία του επισκόπου, ο οποίος αποτελεί το κέντρο της συνοδικής συνείδησης της Εκκλησίας».
- Την απαρχή της συνόδου την βρίσκουμε στα λόγια του Χριστού, «*εάν δύο ή τρεις συμφωνήσωσιν επί της γης περί παντός πράγματος ού έάν αίτησονται, γενήσεται αυτοίς παρά του πατρός μου του έν ούρανοις. ου γάρ εισι δύο ή τρεις συνημένοι εις τό έμόν όνομα, έκει είμι έν μέσφ αυτών*» (Μαθ. 18, 19-20).

- Ο ειδήμων καθηγητής Μητροπολίτης Περγάμου Ιωάννης Ζηζιούλας μετά από βαθειά μελέτη του ζητήματος καταλήγει ότι «ο συνοδικός θεσμός υπό την μορφήν, υπό την οποίαν είναι σήμερα γνωστός, έχει τας ιστορικές καταβολάς του εις την συνοδικότητα και συνοδικήν πράξιν των πρώτων αποστολικών κοινοτήτων, η οποία συνδέεται με την ευχαριστιακήν κοινότητα».
- Η μετοχή στη Θεία Ευχαριστία είναι θέμα ενότητας, καθώς πριν την προσέλευση στο κοινό ποτήριο πρέπει να βρίσκεται σε καταλλαγή, σε ομόνοια σε επίπεδο προσωπικό και σε επίπεδο κοινότητας στα πλαίσια της αλήθειας της πίστης και της αγάπης.
- Ο άλλος άξονας πάνω στον οποίο αναπτύσσεται ο θεσμός της Συνόδου είναι η χειροτονία των επισκόπων.
- Πρόκειται για ένα ζήτημα το οποίο συνδέεται άρρηκτα με τη Θεία Ευχαριστία, καθώς με τη χειροτονία επισκόπων εξασφαλίζεται τοπικά η συνέχιση της προσφοράς.

- Ο πατήρ Αλέξανδρος Schmemmann ξεκαθαρίζει ότι η χειροτονία ενός επισκόπου «δεν είναι μια πράξη μετάδοσης από περισσότερους εκείνου το οποίο κατέχουν, η μετάδοση "του δικού τους" δώρου σε έναν άλλο, αλλά η μαρτυρία ότι το ίδιο αυτό δώρο το οποίο τους δόθηκε μέσα στην Εκκλησία το έλαβαν από το Θεό και χορηγείται σε έναν ανάλογο Επίσκοπο και σε μία ανάλογη Εκκλησία. Η Επισκοπεία δεν είναι ένα "συλλογικό δώρο", το οποίο δύο ή τρεις Επίσκοποι μπορούν να μεταδώσουν σε έναν άλλο, είναι ένα λειτουργήμα στους κόλπους της Εκκλησίας, ένα χάρισμα που χορηγείται στην Εκκλησία. Η χειροτονία ενός Επισκόπου είναι η μαρτυρία του ότι η Εκκλησία κατέχει αυτό το δώρο».

ΚΑΝΟΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

1. Ένας Επίσκοπος για κάθε μια επισκοπή

- Η Εκκλησία διαφυλάγει την θεμελιώδη αρχή της ακατάλυτης σχέσης μεταξύ επισκόπου και συγκεκριμένης ευχαριστιακής κοινότητας σε συγκεκριμένο τόπο, διότι η Εκκλησία οργανώνεται πάντα χωρογεωγραφικά. Στην προοπτική της πραγματοποίησης αυτής της θεολογικής αρχής, ακολουθώντας το παράδειγμα των πρώτων κοινοτήτων της Θεσσαλονίκης, της Κορίνθου και άλλων, η Εκκλησία χειροτονεί Επισκόπους προσδιορίζοντας παράλληλα με την εκλογή τους την Επισκοπή για την οποία θα χειροτονηθεί.
- Η Εκκλησία δεν αναγνωρίζει παρά μόνο μία ευχαριστιακή κοινότητα σε κάθε τοπική Εκκλησία. Γι' αυτό, η κανονική παράδοση της Εκκλησίας ορίζει ότι πρέπει να υπάρχει ένας Επίσκοπος ανά πόλη-επισκοπή.
- Για να προστατέψει η Εκκλησία την σχέση επισκόπου και ευχαριστιακής κοινότητας διατύπωσε κανόνες: α) για την ανάγκη ύπαρξης ενός μόνο Επισκόπου ανά πόλη και β) ενάντια σε κάθε μορφή εισπήδησης και υπερόριας πράξης.

2. Ο Επίσκοπος ως ενσαρκωτής της τοπικής του Εκκλησίας και η επισκοπική σύνθεση της Συνόδου

- Με άλλα λόγια, ο Επίσκοπος ο οποίος είναι «εις τύπον και τόπον Χριστού ενσαρκώνει την τοπική του Εκκλησία με την οποία βρίσκεται θα λέγαμε σε «γάμο» με την εκλογή και την χειροτονία του. Ο Επίσκοπος ως άλλος «Χριστός» και άλλος «απόστολος» αποτελεί για την Εκκλησία του τον Αρχιεπίσκοπο, τον Αρχιεπίσκοπο, τον Αρχιδιδάσκαλο, ο οποίος έχει κληθεί να πραγματώσει την σωτηρία εν Χριστώ. Αυτή η βαθειά θεολογική σχέση Επισκόπου και Εκκλησίας φτάνει μέχρι την πλήρη ταύτιση. Ο γνωστός «ευχαριστιακός» Θεολόγος Nicolas Afanassieff σημειώνει ότι «*μια ευχαριστιακή κοινότητα είναι αδύνατη χωρίς τον προσετό της και συνεπώς μια τοπική Εκκλησία δεν μπορεί να υπάρχει χωρίς αυτόν*».

- Ο Επίσκοπος λοιπόν αποτελεί την κεφαλή της Εκκλησίας του και συνεπώς «*μετέχει στη Σύνοδο όχι ως άτομο, αλλά ως το πρόσωπο το οποίο ενσαρκώνει την τοπική του Εκκλησία της οποίας είναι επιφορτισμένος*». Γι' αυτό τον εκκλησιολογικό λόγο, οι ιεροί κανόνες από τη μια μεριά ορίζουν αποκλειστικά επισκοπική σύνθεση των συνόδων και από την άλλη, δεν επιτρέπουν την ανάμειξη λαϊκών και ιδιαίτερα στις Επισκοπικές εκλογές.

3. Η εσωτερική αυτονομία κάθε επισκοπής

- Μια ουσιαστική αρχή οργάνωσης της Εκκλησίας είναι η εσωτερική αυτονομία κάθε τοπικής Εκκλησίας, κάθε Επισκοπής. Ο κάθε Επίσκοπος ως ποιμήν του εκκλησιαστικού ποιμνίου του είναι υπεύθυνος για τη σωτηρία του λαού του. Με την εκλογή του και τη σύνδεση του με μια συγκεκριμένη ευχαριστιακή κοινότητα είναι ο μόνος υπεύθυνος για την σωστή καθοδήγηση κάθε μέλους της περιφέρειάς του. Μερικά για κάθε τι απαραίτητα σε επίπεδο λειτουργικό, ποιμαντικό, διοικητικό τον σκοπό να εμφορήσει την ΑγιοΠνευματική βιωτή των πιστών και του κλήρου για να τους οδηγήσει στη βασιλεία του Θεού.

- Ο 9ος κανόνας της τοπικής Συνόδου της Αντιόχειας διασφαλίζει την εσωτερική αυτονομία της Επισκοπής ορίζοντας ότι κάθε επίσκοπος έχει την εξουσία της επαρχίας του, οφείλει να την διοικεί με ευλάβεια, να φροντίζει όλη την περιοχή που υπάγεται στην πόλη του, να χειροτονεί πρεσβυτέρους και διακόνους και να διευθετεί το καθετί με δίκαιη κρίση. Αυτή ακριβώς η εξουσία και παράλληλα διακονία του επισκόπου είναι συνυφασμένη με την λειτουργική του ιδιότητα, ως δηλαδή του προεστώτος της ευχαριστιακής σύναξης και άρα της τοπικής Εκκλησίας.
- Η Εκκλησία με μια πλειάδα κανόνων διατήρησε και προστάτευσε την επισκοπική αυτονομία και την ευταξία αποτρέποντας όλες της πράξεις εισπήδησης και αναστάτωσης της εκκλησιαστικής ζωής.

4. Η αναγκαιότητα ύπαρξης της Συνόδου της Επαρχίας και η σχέση της με τη Θεία Ευχαριστία

- Είναι προφανές ότι η δομή της εκκλησιαστικής οργάνωσης σχετίζεται με τον τόπο και αυτό διότι η συνεχής μέριμνα της Εκκλησίας είναι να εξασφαλίζει την τέλεση της Θείας Ευχαριστίας σε κάθε τόπο. Για το λόγο αυτό χειροτονεί και ενθρονίζει Επισκόπο σε κάθε τόπο, ο οποίος περιτριγυρισμένος από τους πρεσβυτέρους, τους διακόνους και τους πιστούς λειτουργεί ως προσφέρων την Θεία Ευχαριστία σε ένα συγκεκριμένο τόπο και «γίνεται το πρόσωπο στο οποίο η τοπική Εκκλησία ξεπερνά κάθε έννοια τοπικισμού και ενώνεται με τις άλλες Εκκλησίες σε "μία Αγία, Καθολική, και αποστολική Εκκλησία"».
- Η Κοινωνία και η ευχαριστιακή ενότητα είναι ο βαθύτερος λόγος ύπαρξης της Συνόδου της Επαρχίας, στην οποία η Εκκλησία συνέρχεται για να αποφασίσει περί της μετοχής των μελών της στην Θεία Ευχαριστία. Ζήτημα το οποίο απασχολεί όλες τις τοπικές Εκκλησίες καθότι αν κάποιος αφοριστεί, δηλαδή αποκλειστεί από την Θεία κοινωνία δεν αποκλείεται μόνο σε μια τοπική Εκκλησία αλλά στην Καθόλου. Οπότε το ζήτημα είναι κοινό.
- Η Σύνοδος είναι το αρμόδιο όργανο της Εκκλησίας για τις Επισκοπικές εκλογές και για την κρίση των Επισκόπων, με σκοπό την εξασφάλιση της Θείας Ευχαριστίας σε κάθε μια τοπική Εκκλησία.

5. Η αναγκαιότητα του πρώτου κάθε «έθνους» και ο ρόλος του στα πλαίσια της Συνόδου

- Ο γνωστός Κανονολόγος του 12 αιώνα Πατριάρχης Αντιόχειας Θεόδωρος Βαλσαμών πολύ εύστοχα παρατηρεί ότι η τάξις συγκρατεί όλα τα ουράνια αλλά επίσης και όλα τα επίγεια.
- Στην προοπτική αυτή και σε όλα τα επίπεδα οργάνωσης της Εκκλησίας υπάρχει ένα πρώτος.
- Ο ρόλος του πρώτου είναι οργανικός, ουσιαστικός, λειτουργικός δομημένος πάνω στη Θεία Ευχαριστία.
- Ο πρώτος λοιπόν, υπηρετεί την ενότητα, τη συνεκτικότητα και την τάξη καθώς σύμφωνα με τον πρόην Μητροπολίτη Ελβετίας Δαμασκηνό «εγγράται και συντονίζει την ενότητα της λειτουργίας του τοπικού Εκκλησιαστικού σώματος». Γι' αυτό και η ύπαρξη του πρώτου εκεκτήθηκε και εξελέγη σε όλα τα συστήματα διοίκησης της Εκκλησίας στο Μητροπολιτικό, στο Εξαρχικό και στο Πατριαρχικό. Πρόκειται για μια εξέλιξη πάνω στην κανονική δομή της Εκκλησίας η οποία διαμορφώθηκε στο πέρασμα των αιώνων.

- Κατά τον 34ο Αποστολικό Κανόνα η ύπαρξη του πρώτου είναι μια πραγματικότητα σημαντική και απαραίτητη για κάθε περιοχή και περιφέρεια. Ο Μητροπολίτης ως η κεφαλή των Επισκόπων μιας επαρχίας εποπτεύει όλη την περιοχή. Πιο συγκεκριμένα, εποπτεύει την κοινωνία των τοπικών Εκκλησιών, την ευταξία και την πίστη, δηλαδή όλα εκείνα τα οποία είναι κοινού και γενικού θα λέγαμε ενδιαφέροντος της Επαρχίας. Εντούτοις ο Μητροπολίτης δεν μπορεί να υπεισέρχεται στις υποθέσεις κάθε επισκοπής, καθώς αυτή είναι αυτόνομη και ψηφαιουχείται από τον Επίσκοπο της όπως ήδη σημειώσαμε.
- Ο Μητροπολίτης ασκεί το ρόλο του ως πρώτου πάντοτε σε συνεργασία με τους άλλους Επισκόπους οι οποίοι δεν μπορούν να πράξουν τίποτα σε επίπεδο γενικό-Μητροπολιτικό χωρίς τον Μητροπολίτη. Αυτή η συνεργασία πραγματοποιείται στη Σύνοδο της Επαρχίας όπου κάθε Επίσκοπος μπορεί να εκφράσει την άποψη του. Πρόκειται λοιπόν για μια αλληλεξάρτηση ανάμεσα στο Μητροπολίτη και στους Επισκόπους στα πλαίσια λειτουργίας της Συνόδου.

- Οι Ιεροί Κανόνες της Εκκλησίας παρουσιάζουν καθαρά τις διάφορες αρμοδιότητες του Μητροπολίτη στα πλαίσια της Συνόδου της Επαρχίας. Είναι εκείνος ο οποίος συγκαλεί τη Σύνοδο, προεδρεύει σε αυτήν, επικυρώνει και εκτελεί τις αποφάσεις της. Η παρουσία του δε στη Σύνοδο είναι εγγύηση της κανονικότητας της. Ακόμη ο Μητροπολίτης εκπροσωπεί τη Σύνοδο, φροντίζει για την πλήρωση χηρεύοντος επισκοπικού θρόνου, δέχεται προσφυγές κληρικών για εκδίκαση της υπόθεσής τους σε 2ο βαθμό και προεδρεύει στο εκκλησιαστικό δικαστήριο διαπιστώνει την ορθή πίστη των υποψηφίων προς αρχιερατεία και άλλα πολλά.
- Κατά τον 16ο κανόνα της Συνόδου της Αντιόχειας μια σύνοδος είναι τελεία και άρτια όταν σε αυτή μετέχει ο Μητροπολίτης. Ακόμη ο 19ος κανόνας της ίδιας Συνόδου ορίζει τον καταλυτικό ρόλο του Μητροπολίτη στις επισκοπικές εκλογές «Να μη γίνεται εκλογή επισκόπου χωρίς σύνοδο και χωρίς να παρίσταται ο μητροπολίτης της επαρχίας· κι αφού αυτός θα είναι οπωσδήποτε παρών, καλύτερα είναι να παρίστανται μαζί μ' αυτόν όλοι οι συνεπίσκοποι της επαρχίας...».

- Συμπερασματικά θα λέγαμε ότι ο ρόλος του Μητροπολίτη ως πρώτου και προέδρου της Συνόδου της Επαρχίας είναι πάντοτε συνδεδεμένος με τη σύνοδο και ασκείται στα πλαίσια αυτής. Πρόκειται για ένα προβάδισμα με την έννοια της διακονίας, όπως αυτή παρουσιάζεται από τους ιερούς κανόνες. Κατά τα άλλα ο πρώτος δεν είναι περισσότερο Επίσκοπος από τους υπόλοιπους.
- Ο πρώτος είναι το πρόσωπο εκείνο το οποίο υπηρετεί την Εκκλησία ως όργανο συνεκτικό, ενωτικό, οργανωτικό, το οποίο διατηρεί, επιτηρεί και προστατεύει την πίστη και την εκκλησιαστική τάξη σε συνεργασία με τους Επισκόπους του. Βέβαια, η ύπαρξη του πρώτου δεν αντίκειται στην αποκαλυπτική πραγματικότητα ότι κεφαλή του μυστικού σώματος της Εκκλησίας δεν είναι άλλος από το Χριστό.

6. Η οργάνωση της Εκκλησίας σύμφωνα με κριτήρια γεωγραφικά

- Από την αρχή του ευαγγελισμού των εθνών, σύμφωνα με την εντολή του Χριστού και τη δημιουργία των πρώτων ευχαριστιακών κοινοτήτων, το αποκλειστικό κριτήριο της οργάνωσης της Εκκλησίας ήταν μοναχά το γεωγραφικό. Πράγματι, η Καινή Διαθήκη μαρτυρεί την ύπαρξη ευχαριστιακών κοινοτήτων κάθε μα από τις οποίες ήταν συνδεδεμένη με μια πόλη όπως η Θεσσαλονίκη, η Κόρινθος, η Ρώμη.
- Η μόνη φροντίδα της Εκκλησίας ήταν η πραγματοποίηση της Θείας Ευχαριστίας σε κάθε τόπο. Συνεπώς το μήνυμα της σωτηρίας αφορούσε και αφορά όλα τα έθνη και τους ανθρώπους και δεν είναι αποκλειστικότητα ενός συγκεκριμένου έθνους.

- Είναι γνωστή η φράση από την προς Γαλάτας επιστολή «*πάντες γάρ υιοί Θεοῦ ἐστε διὰ τῆς πίστεως ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· ὅσοι γὰρ εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε. οὐκ ἐν Ἰουδαίῳ οὐδὲ Ἕλλην, οὐκ ἐν δουλῷ οὐδὲ ἐλεύθερος, οὐκ ἐν ἄρσεν καὶ θήλῃ· πάντες γὰρ ὑμεῖς εἰς ἐστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ*» (Γαλ. 3, 26-28).
- Το μήνυμα της σωτηρίας λοιπόν δεν μπορεί να περιοριστεί σύμφωνα με κριτήρια εθνοφυλετικά, πολιτιστικά ή άλλα, τα οποία διχάζουν τον λαό του Θεού. Η μόνη διάκριση που μπορεί να υπάρξει ανάμεσα στους ανθρώπους είναι αυτή του βαπτισμένου και του μη βαπτισμένου.
- Ως προς αυτό συνηγορούν ο 17ος κανόνας της Δ' Οικουμενικής Συνόδου ο οποίος ορίζει «*τοῖς πολιτικοῖς καὶ δημοσίοις τύποις, καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν παροικιῶν ἢ τάξεως ἀκολουθεῖτω*» και ο 38ος της Πενθέκτης Οικουμενικής Συνόδου «*Τοῖς πολιτικοῖς καὶ ἢ τῶν ἐκκλησιαστικῶν τάξεως ἀκολουθεῖτω*».

Αυτονομία & Αυτοκεφαλία Ανακήρυξη Αυτοκεφάλου

- Είναι κοινή διαπίστωση ότι, ο απόλυτος ορισμός των συστημάτων της αυτονομίας και της αυτοκεφαλίας είναι εξαιρετικά δύσκολος και ουσιαστικά ανέφικτος. Εξίσου δυσκόλως παρουσιάζει και η διατύπωση του κανονικού τρόπου ανακήρυξης Αυτοκεφάλου.
- Ωστόσο θα επιχειρήσουμε τα ανωτέρω στις λίγες αυτές γραμμές με την βοήθεια του Καθηγητή Κανονικού Αρχιμ. Γρηγορίου Παπαθωμά και του Καθηγητή της Εκκλησιαστικής Ιστορίας και Κανονικού Δικαίου Βλασίου Φειδά.

Πηγές:

- Γρηγορίου ΠΑΠΑΘΩΜΑ, *Essai de bibliographie (ad hoc) pour l'étude des questions de l'autocéphalie, de l'autonomie et de la diaspora (Contribution bibliographique à l'étude des questions-Essai préliminaire)*, εκδ. Epektasis, 2000, σ. 18-25.
- Βλασίου ΦΕΙΔΑ, *Droit Canon (une perspective orthodoxe)*, Analecta Chambesiana 1, Institut de Théologie Orthodoxe d'Études Supérieures, Centre orthodoxe du Patriarcat Œcuménique, Chambesy-Genève 1998, σ. 126-136.

1. Αυτονομία

- Αν ψάξουμε αυτή τη λέξη σε οποιοδήποτε λεξικό σημαίνει αυτοδιάθεση, αυτοδιοίκηση. Σε εκκλησιαστικό επίπεδο αυτόνομη Εκκλησία σημαίνει την τοπική εκκλησία, η οποία έχει εσωτερική διοικητική αυτοδιάθεση και ρυθμίζει τις εσωτερικές της υποθέσεις, αλλά συνάμα η περιοχή της αποτελεί κανονικό έδαφος της «μητέρας» Εκκλησίας στην οποία ανήκει και με την οποία είναι άρρηκτα δεμένη. Μπορούμε να πούμε δηλαδή, ότι έχει μερική ανεξαρτησία, η οποία δεν φτάνει βέβαια στο επίπεδο της αυτοκεφαλίας. Η εξάρτηση της από την «μητέρα» Εκκλησία χαρακτηρίζεται από την ανάγκη επικύρωσης της εκλογής του *Πρώτου* της (Μητροπολίτη ή Αρχιεπισκόπου) ή ακόμα και την εκλογή του από την αρμόδια πατριαρχική Σύνοδο. Τέλος η εξάρτηση της αυτόνομης Εκκλησίας από την «μητέρα» φανερώνεται επίσης και από το γεγονός ότι οι κανόνες ρύθμισης της λειτουργίας της αυτόνομης Εκκλησίας ανήκει στη «μητέρα» Εκκλησία.

2. Αυτοκεφαλία

- Το λήμμα αυτοκέφαλον προέρχεται από το «αὐτός» και «κεφαλή» και με την έκφραση «Εκκλησιαστικό αυτοκέφαλο» δηλώνεται το κανονικό δικαίωμα που έχει δοθεί σε μία Εκκλησία-τοπική Σύνοδο γεωγραφικά προσδιορισμένη να εκλέγει, χειροτονεί και κρίνει αυτή η ίδια τον *Πρώτο* της είτε αυτός λέγεται Μητροπολίτης, είτε Αρχιεπίσκοπος, είτε Πατριάρχης. Δεν αποτελεί εκκλησιαστικό θεσμό αλλά σύστημα διοικήσεως, καθώς μόνο δύο βασικοί θεσμοί έχουν καθιερωθεί από την Καινή Διαθήκη, ο επίσκοπος-τοπική Εκκλησία και η τοπική σύνοδος. Επίσης το λήμμα αυτοκεφαλός-αυτοκεφαλία δεν σημαίνει διαχωρισμός, μιας και κάθε αυτοκέφαλη Εκκλησία κυβερνάται από την Σύνοδο όλων των επισκόπων της (εν ενεργεία) και φροντίζει για τις σχέσεις της με τις άλλες Εκκλησίες στα πλαίσια της «Κοινωνίας» των τοπικών Εκκλησιών.

- Η έννοια όμως του “αυτοκεφαλισμού” δημιούργησε και δημιουργεί κανονικά και εκκλησιολογικά προβλήματα στους κόλπους της Εκκλησίας καθώς ωθεί από τη μια μεριά, στη διακαή επιθυμία απόκτησης του αυτοκεφάλου ακόμα και όταν οι γεω-εκκλησιαστικές συνθήκες δεν το επιτρέπουν και από την άλλη, στην κλίση προς άσκηση υπερόριας εκκλησιαστικής δικαιοδοσίας σε έδαφος άλλων αυτοκεφάλων Εκκλησιών. Πιο συγκεκριμένα πρόκειται για ένα εκκλησιαστικό εθνικισμό και φυλετισμό ο οποίος θέλει να προηγείται της εκκλησιαστικής ενότητας.
- Ο καθηγητής Βλάσιος Φειδάς παρατηρεί σχετικά με το αυτοκέφαλο και την ανακήρυξη αυτοκεφαλίας:
 - α. Από διοικητικής απόψεως οι Εκκλησίες κάθε πολιτικής επαρχίας των οποίων ένας Μητροπολίτης είναι η κεφαλή, είναι η πρώτη μορφή των αυτοκεφάλων Εκκλησιών η οποία καθιερώθηκε και λειτουργήσε λίγο ως πολύ μέχρι τη Δ΄ Οικουμενική Σύνοδο. Στη συνέχεια η δημιουργία του εξαρχικού και ακολούθως πατριαρχικού συστήματος καθιέρωσε μια δικαιοδοσία υπερμητροπολιτική.

- β. Η ανάπτυξη της διοικητικής οργάνωσης της Εκκλησίας είχε ως σκοπό να εγγυηθεί όσο το δυνατόν περισσότερο την ενότητα της τοπικής και συνάμα καθολικής Εκκλησίας στην αληθινή πίστη εν αγάπη. Η ενότητα αυτή διατηρήθηκε πιο εύκολα με τον σαφή καθορισμό των εδαφικών ορίων, στο εσωτερικό των οποίων ο θεσμός των τοπικών συνόδων τέθηκε σε πράξη προκειμένου να λυθούν τα προβλήματα με τα οποία οι τοπικές εκκλησίες έρχονταν αντιμέτωπες. Η διοικητική αυτονομία της τοπικής εκκλησίας είχε ανέκαθεν ως πυρήνα το κυριαρχικό δικαίωμα της χειροτονίας και κρίσης των επισκόπων και άρα είναι αδιανόητο στην εκκλησία να χωριστεί η διοικητική δικαιοδοσία από την ιερατική εξουσία. Η χειροτονία των επισκόπων των λειτουργών-κεφαλών της Θ. Ευχαριστίας εκφράζει την αλήθεια και την ταυτότητα της Θ. Ευχαριστίας όχι μόνο μέσα στα όρια μιας επαρχίας, αλλά και, δια της κοινωνίας των “διοικητικών κεφαλών”, προς τις τοπικές εκκλησίες όλης της οικουμένης που βρίσκονται εκτός των ορίων αυτής της επαρχίας. Σε αυτήν την κατεύθυνση, η διοικητική αυτοκεφαλία μιας τοπικής εκκλησίας εξυπηρετεί τη ενότητα της εκκλησίας, επειδή το διοικητικό κεφάλι γίνεται η κανονική οδός για ναδώσει την μαρτυρία της εν Χριστώ εμπειρίας η οποία βιώνεται στους κόλπους κάθε τοπικής Εκκλησίας.

- γ. η ενότητα της εκκλησίας στην αληθινή πίστη και την αγάπη, υπηρετείται σύμφωνα με την εκκλησιαστική παράδοση -πέρα από τα καθιερωμένα διοικητικά σχήματα- από ορισμένες εκκλησίες που, επειδή είτε δια της αδιάκοπης διαδοχής της αποστολικής τους πίστης, είτε δια της αληθινής εκκλησιαστικής τους ακτινοβολίας -ή ακόμα και εξαιτίας και των δύο παραπάνω- απόκτησαν ένα μεγάλο κύρος μέσα στην εκκλησία και μια βαρύτητα όταν τίθονταν θέματα και προβλήματα πίστης. Αυτές οι εκκλησίες, στις οποίες αποδίδεται κανονικά ένα πρεσβείο τιμής από τις Οικουμενικές Συνόδους (Πενταρχία), έχουν το υπερδιοικητικό καθήκον και υποχρέωση να φροντίσουν για τη σταθερότητα στην αληθινή πίστη των τοπικών εκκλησιών σε όλο τον κόσμο. Στα πέντε πρεσβυγενή Πατριαρχεία εντάχθηκαν και οι Μητροπόλεις οι οποίες έχασαν την αυτοκεφαλία τους με εξαίρεση την εκκλησία της Κύπρου της οποίας το αυτοκέφαλο επικυρώθηκε κανονικά από την Γ΄ Οικουμενική Σύνοδο.

- δ. Μόνο η Οικουμενική Σύνοδος είναι το κανονικό όργανο για εισαγωγή γενικών μεταρρυθμίσεων στη διοικητική οργάνωση της Εκκλησίας. Εντούτοις, μείζονες Σύνοδοι μπορούν επίσης να λάβουν τις διοικητικές αποφάσεις γενικού ενδιαφέροντος. Είναι ενδεικτικό ότι η Β΄ Οικουμενική Σύνοδος της Κωνσταντινούπολης (381), αποτελούμενη μόνο από επισκόπους της Ανατολής, συγκλήθηκε ως Ενδημούσα Σύνοδος και εισήγαγε το εξαρχικό σύστημα, την αυτοκέφαλη υπερμητροπολιτική δικαιοδοσία των Μείζονων Συνόδων. Στην κατεύθυνση αυτή, οι Πατριαρχικές Σύνοδοι των εκκλησιών της ανατολής ή οι Ενδημούσες Σύνοδοι του οικουμενικού Πατριαρχείου -ή οποίες στην ανατολή, αντικαθιστούν στην πράξη τις Συνόδους ευρείας σύνθεσης και σημαντικής αυθεντίας- μπορούν να λάβουν τις διοικητικές αποφάσεις γενικού ενδιαφέροντος.

- ε. Η Ενδημούσα Σύνοδος του Οικουμενικού Πατριαρχείου διαθέτει, κατ' αρχήν την κανονική δικαιοδοσία για ν' ανυψώσει μια Εκκλησία σε Πατριαρχείο και να την θέσει ως ίση μεταξύ των πρεσβυγενών πατριαρχικών θρόνων. Εντούτοις, σε αυτήν την περίπτωση, η ιδιαίτερη κανονική συμφωνία όλων των πατριαρχικών θρόνων της ανατολής είναι απαραίτητη. Η συμφωνία των πατριαρχικών θρόνων της ανατολής είναι μια αρχή που είναι αναμφισβήτητης αξίας σε περιπτώσεις καθιέρωσης πατριαρχικού θρόνου.
- στ. Οι αποφάσεις διοικητικής φύσης των Οικουμενικών Συνόδων, άφησαν σαφώς να εμφανιστεί η εκκλησιολογική ευαισθησία αναφορικά με την ανατροπή μιας αδιαμφισβήτητης δικαιοδοσίας ενός θρόνου η οποία ασκείται σε μια εκκλησία είτε κανονικά είτε από παράδοση. Έτσι για να ανακηρυχθεί η αυτοκεφαλία μιας εκκλησίας, λόγο έχει το Οικουμενικό Πατριαρχείο και ο θρόνος που ασκεί τη διοικητική, κανονική ή παραδοσιακή δικαιοδοσία σε αυτήν την εκκλησία ώστε να υποβάλει πρόταση. Και εναπόκειται πλέον στις υπόλοιπες Εκκλησίες -πατριαρχικές και αυτοκέφαλες- να την δεχθούν ή να την αρνηθούν.

- ζ. Η αυτοκεφαλία μιας εκκλησίας σχετίζεται ακατάλυτα με τον καθορισμό μιας επισκοπικής γεωγραφικής περιφέρειας της οποίας οι τοπικές εκκλησίες αποτελούν μόνο ένα διοικητικό σώμα. Η προκήρυξη αυτοκεφαλίας μιας εκκλησίας χωρίς αυτόν τον όρο είναι αδιανόητη από την κανονική άποψη.
- η. Η έναρξη της κανονικής διαδικασίας ανακήρυξης της αυτοκεφαλίας μιας εκκλησίας είναι αρμοδιότητα της Εκκλησίας, η οποία με τις αποφάσεις των οικουμενικών Συνόδων, καταλαμβάνει την πρώτη θέση στην κανονική τάξη τιμής.
- θ. Πρέπει να γίνονται σεβαστές οι αρχές της κανονικής παράδοσης. Η σύγχρονη εμπειρία της Ορθόδοξης Εκκλησίας και οι κανονικές αποκλίσεις αναφορικά με την ανακήρυξη Εκκλησιών φανερώνουν τις επίπονες συνέπειες για την ενότητα της Εκκλησίας.

- ι. Η αυτοκεφαλία μιας εκκλησίας καθιερωμένη από μια διαδικασία σύμφωνη με την κανονική παράδοση περιορίζεται στα επισκοπικά όρια της περιοχής στην οποία αναγνωρίστηκε το προνόμιο του αυτοκεφάλου.
- ια. Τα κανονικά κριτήρια που διαμορφώθηκαν κατά την περίοδο των οικουμενικών Συνόδων σχετικά με την ανακήρυξη της αυτοκεφαλίας αποτελούν το κανονικό πλαίσιο, με το οποίο το Οικουμενικό Πατριαρχείο προέβη αρχικά στην ανακήρυξη αυτοκεφαλίων με Πατριαρχικούς και Συνοδικούς Τόμους κατά τον 19ο και 20ο και στη συνέχεια όλες οι άλλες αυτοκέφαλες Εκκλησίες συναίνεσαν.

- Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε ότι:
 - α) την αυτοκεφαλία κηρύσσει ολόκληρη η Ορθόδοξη Εκκλησία.
 - β) το αρμόδιο όργανο είναι οικουμενική συνοδός (πανορθόδοξος).
 - γ) η ανακήρυξη αυτοκεφάλου προϋποθέτει τη σύμφωνη γνώμη του θρόνου ο οποίος ασκεί τη δικαιοδοσία σε αυτή τη περιοχή.
 - δ) η διαδικασία ανήκει στον πρώτο θρόνο, δηλαδή στο Οικουμενικό Πατριαρχείο το οποίο εξετάζει το ζήτημα σε κλίμακα Πανορθόδοξη και κηρύσσει την αυτοκεφαλία με την σύμφωνη γνώμη των άλλων αυτοκέφαλων Εκκλησιών υπό το πνεύμα της εκκλησιαστικής οικονομίας και με ακόλουθη ολοκλήρωση με Οικουμενική Σύνοδο.

1) *ΚΕΙΜΕΝΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΥ*

2) *ΕΡΓΑΣΙΑ: Εξέταση Συνοδικού και Πατριαρχικού Τόμου του 1850 (Αυτοκεφαλία της Εκκλησίας της Ελλάδος).*

ΕΙΣΟΔΟΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΜΟΝΗ ΣΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑ 1

1. Η Κατήχηση, ο Ανάδοχος και το Μυστήριο του Βαπτίσματος

- Ο πιστός εισέρχεται-ενσωματώνεται στην Εκκλησία δια του μυστηρίου του βαπτίσματος.
- Είναι γνωστή η εντολή του Χριστού «*Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τα έθνη, βαπτίζοντες αυτούς εις το όνομα του Πατρός και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος, διδάσκοντες αυτούς τηρείν πάντα όσα εντειλάμην υμίν...*» (Ματθ. 28, 19-20). Είναι σαφές το απαραίτητο του βαπτίσματος προς τη σωτηρία «*εάν μη τις γεννηθή εξ ύδατος και Πνεύματος, ου δύναται εισέλθει εις την βασιλείαν του Θεού*» (Ιωάν. 3, 5) και «ο πιστεύσας και βαπτισθείς σωθήσεται» (Μαρκ. 16, 16).
- Χρειάζεται λοιπόν η πίστη στη διδασκαλία του Χριστού και προς τούτο είναι προαπαιτούμενο της βάπτισης η κατήχηση. Στα πρώτα χρόνια του χριστιανισμού έφτανε τα τρία χρόνια.
- Από τον 3^ο αιώνα και προοδευτικά γενικεύθηκε ο νηπιοβαπτισμός.
- Το έργο της κατήχησης του παιδιού ανατίθεται πλέον στον ανάδοχο ο οποίος είναι εγγυητής της πίστης και οφείλει να το διαπαιδαγωγήσει. Συνεπικουρείται, σαφώς, από τους γονείς και το ιερατείο, τα κατηχητικά σχολεία.

- Γίνεται κατανοητό ότι αποκλείονται ως ανάδοχοι: αλλόθρησκοι, ετερόδοξοι, σχισματικοί, αφορισμένοι και εμποδίζονται μοναχοί, ανήλικοι, ασθενείς διανοητικώς, οι γονείς του παιδιού, άνθρωποι που έχουν χάσει την υπόληψή τους στο εκκλησιαστικό σώμα.
- Μεταξύ βαπτιζομένου και αναδόχου υπάρχει πνευματική σχέση και συνεπώς και συγγενική πλέον, οπότε υφίστανται κωλύματα γάμου.
- Το βάπτισμα τελεί επίσκοπος ή πρεσβύτερος σε ναό ή σε εξωτερικό χώρο όπως ποτάμι, θάλασσα και όχι σε σπίτι.
- Βασικά και απαρέγκλιτα στοιχεία της βάπτισης είναι η τριπλή κατάδυση και ανάδυση σε νερό με την επίκληση των τριών προσώπων της Αγίας Τριάδος.
- Ειδικές περιπτώσεις: βάπτισμα αίματος ή μαρτυρίου, αεροβάπτισμα και βάπτισμα κλινικών.
- Κατά την τέλεση της ακολουθίας της κατήχησης προ του βαπτίσματος δίδεται το όνομα αν αυτό δεν έχει δοθεί την 8^η ημέρα μετά τη γέννηση.

- Δια του βαπτίσματος ο βαπτιζόμενος:
 - Απαλλάσσεται του προπατορικού αμαρτήματος,
 - Καθαρίζεται από τα προσωπικά του αμαρτήματα,
 - Ενισχύεται του μηκέτι αμαρτάνειν,
 - Ενσωματώνεται στην Εκκλησία,
 - Καταγράφεται το όνομά του στους ουρανούς.
 - Χριστοποιεί τη ζωή του
- Το μυστήριο δεν επαναλαμβάνεται, εκτός και αν υπάρχει αμφιβολία για το αν τελέστηκε το μυστήριο ή όχι. Σε περίπτωση βάπτισης εγκύου, το κυοφορούμενο δεν θεωρείται βαπτισμένο καθώς αποτελεί χωριστό άνθρωπο-πρόσωπο από τη στιγμή της σύλληψής του.

2. Το μυστήριο του Χρίσματος

- Αμέσως μετά το βάπτισμα και σε συνέχεια του τελείται το μυστήριο του Χρίσματος.
- Αποτελεί τη σφραγίδα του Αγίου Πνεύματος, ενισχύεται ο χριόμενος, λαμβάνει τα χαρίσματα του αγίου Πνεύματος και απελαύνει τις ευεργεσίες των μελών της Εκκλησίας.
- Τα πρώτα χριστιανικά χρόνια τελούνταν με επίθεση των χειρών επί της κεφαλής των βαπτισθέντων και αργότερα καθιερώθηκε η χρήση του Αγίου Μύρου (παρασκευάζεται μόνο από επίσκοπο, περιλαμβάνει λάδι και 40 περίπου αρωματικές ουσίες, στην Ελλάδα το λαμβάνουμε από το Οικουμενικό Πατριαρχείο ως έκφραση της ενότητας και του συνδέσμου της αγάπης)
- Το χρίσμα γίνεται από επίσκοπο ή πρεσβύτερο. Ο νεοφώτιστος χρίεται σταυροειδώς από τον κληρικό ο οποίος λέγει: «σφραγίς δωρεάς Πνεύματος Αγίου, Αμήν».

3. Συνέπειες εισόδου στην Εκκλησία

- Ο πιστός που βαπτίστηκε και χρίστηκε είναι πλέον μέλος του σώματος της Εκκλησίας. Μετέχει στη λεγόμενη γενική ιερωσύνη, καθώς Χριστοποιήθηκε η ζωή του και συνεπώς μετέχει, γενικώς και όχι ειδικώς, στο αρχιερατικό, προφητικό και βασιλικό αξίωμα του Κυρίου, μετέχει στα μυστήρια και σε όλα τα αγιαστικά μέσα της Εκκλησίας, συμμετέχει ενεργά στη ζωή και στο γενικότερο έργο της και ακολουθεί με πίστη και εμπράκτως τη διδασκαλία του Χριστού και της Εκκλησίας Του ώστε να προάγεται και να οδηγείται προς τη σωτηρία, τη θέωση.

Παραμονή και πρόδος μέσα στην Εκκλησία

1. Το μυστήριο της Μετανοίας (εξομολόγησης)

- Στην βιωτή του ο πιστός, στην προσπάθεια του προς τελείωση, διεξάγει ένα πνευματικό αγώνα, πρώτα με τον εαυτό του και έπειτα με το διάβολο. Σε αυτό τον αγώνα προκαλούνται πτώσεις και τραύματα. Όμως ο Χριστός δια της Εκκλησίας του περιποιείται τα τραύματα, παρέχει τη Χάρη Του, χορηγεί τη συγχώρεση, δηλαδή την άφεση των αμαρτιών με την Εξομολόγηση.
- Η Χριστός έδωσε στους Αποστόλους Του και συνεπώς στην Εκκλησία Του την εξουσία του «δεσμείν και λύειν» με τους λόγους: «όσα εάν δήσητε επί της γης, έσται δεδεμένα εν τω ουρανώ, και όσα εάν λύσητε επί της γης, έσται λελυμένα εν τω ουρανώ» (Ματθ. 18, 18) και «αν τινων αφήτε τας αμαρτίας, αφήονται αυτοίς, αν τινων κρατήτε, κεκράτηνται» (Ιωάν. 20, 23).

- Την εξουσία αυτή παρέλαβαν από τους Αποστόλους ~οι Επίσκοποι και ακολούθως εκείνοι παραχωρούν το διακόνημα αυτό και στους πρεσβυτέρους με σχετική ευχή χειροθεσία και ενταλτήριο γράμμα. Οι πρεσβύτεροι αυτοί λέγονται εξομολόγοι ή πνευματικοί (σε περίπτωση ανάγκης μπορεί και κάθε πρεσβύτερος να τελήσει το μυστήριο οφειλόντας όμως να αναφέρει το γεγονός στον Επίσκοπό του).
- Προϋπόθεση τέλεσης του μυστηρίου είναι η ειλικρινής μετάνοια του εξομολογούμενου η οποία προηγείται ουσιαστικά του μυστηρίου. Ακολουθεί η εξαγόρευση των αμαρτιών στον εξομολόγο ο οποίος τελεί την ακολουθία του μυστηρίου είτε στο ναό, είτε σε ειδικό προς αυτό χώρο (εξομολογητήριο). Το μυστήριο τελειώνει με τη χρήση των κατάλληλων "φαρμάκων" (βλ. 102/Πενθέκτη) και με την ανάγνωση της συγχωρητικής ευχής. Η Εξομολόγηση απευθύνεται όχι στον ιερέα αλλά στο Θεό ο οποίος και συγχωρεί.
- Μέχρι τον Δ' αιώνα η εξομολόγηση ήταν δημόσια «εξομολογείσθε ουν αλλήλοις τα παραπτώματα» (Ιακ. 5, 16).

- Εννοείται πως και ο κάθε κληρικός εξομολογείται.
- Στα πλαίσια της εξομολόγησης μπορεί να χρησιμοποιηθούν και τα λεγόμενα "επιτίμια". Δεν είναι συστατικά στοιχεία του μυστηρίου, ούτε ποινές, ούτε τυχόν εξευμενίζουν τη δικαιοσύνη του Θεού, αλλά είναι μέσα παιδαγωγικά, προκειμένου να γίνει αντιληπτή η πνευματική αστοχία του αμαρτήσαντος, να νουθετηθεί και να προφυλαχθεί.
- Ο πνευματικός με ταπεινώση, σοφία, σύνεση, διάκριση, αγάπη και θείο φωτισμό πρέπει να δέχεται την εξομολόγηση και να κάνει χρήση των κατάλληλων φαρμάκων (102/Πενθέκτης, Βλ. και 84/Βασιλείου) με βάση το συγκεκριμένο πρόσωπο του εξομολογούμενου, τις δυνατότητες και τις αδυναμίες του.

2. Το μυστήριο του Ευχέλαιου

- Πέρα από το μυστήριο της εξομολόγησης υπάρχει άλλο ένα που συντελεί στη θεραπεία και την επουλώση των τραυμάτων, ψυχικών ή σωματικών και στην άφεση των αμαρτιών. Είναι το μυστήριο του Ευχέλαιου.
- Το μυστήριο παρέδωσε ο Χριστός όταν απέστειλε τους Αποστόλους Του δύο-δύο στις πόλεις και αυτοί «εκήρυσσον ίνα μετανοήσωσιν» και «ήλειπον ελαία πολλούς αρρώστους και εθεράπευον αυτούς» (Μαρκ. 6, 7-13) αλλά και στην επιστολή Ιακώβου: «Κακοπαθεί τις εν υμίν; προσευχέσθω· ευθυμεί τις; ψαλλέτω, ασθενεί τις εν υμίν; προσκαλεσάσθω τους πρεσβυτέρους της εκκλησίας, και προσευξάσθωσαν επ' αυτόν αλείψαντες αυτόν ελαίω εν τω ονόματι του Κυρίου· και η ευχή της πίστεως σώσει τον κάμνοντα, και εγερει αυτόν ο Κύριος· καν αμαρτίας ή πεποικώς, αφεθήσεται αυτό (Ιακ. 5, 13-15).
- Χρησιμοποιείται καθαρό λάδι, διαβάζεται η ακολουθία του μυστηρίου από τον Ιερέα (κανονικά από 7 ιερείς) και χρίονται οι ασθενείς και οι λοιποί παριστάμενοι σταυροειδώς. Δεν υπάρχει περιορισμός ούτε ως προς τον τόπο, ούτε ως προς τον χρόνο τέλεσης του μυστηρίου.

ΕΙΣΟΔΟΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΜΟΝΗ ΣΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑ 2 **Παραμονή και πρόδος μέσα στην Εκκλησία (συνέχεια)** **3. Το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας**

- Απαραίτητη και βασική προϋπόθεση παραμονής και πρόδου του πιστού στην Εκκλησία είναι ο τακτικός εκκλησιασμός και η συμμετοχή στο μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας.
- Με το μυστήριο αυτό ο πιστός συνδέεται με την κεφαλή της εκκλησίας, τον Ιησού Χριστό «ο τράγων μου την σάρκα και πίνω μου το αίμα εν εμοί μένει καθώ εν αυτό» (Ιω. 6, 56) και έτσι εκκλησιοποιείται η ζωή του.
- Είναι το μυστήριο των μυστηρίων, είναι αυτό που κάνει την Εκκλησία Εκκλησία. Συνδέονταν μάλιστα με αυτό, από τους πρώτους χρόνους της Εκκλησίας, όλα τα άλλα μυστήρια.
- Τελούνταν, αρχικά από τους επισκόπους, που περιβάλλονταν από τους πρεσβυτέρους και τους διακόνους. Ο επίσκοπος αποτελεί την κεφαλή της τοπικής Εκκλησίας και βρίσκεται εκεί εις τύπον και τόπον Χριστού και δια μέσου αυτού εκφράζεται αφενός η ενότητα της τοπικής Εκκλησίας και αφετέρου η ενότητα της καθόλου Εκκλησίας (αναφέραμε περισσότερα σε προηγούμενα μαθήματα).

- > Είναι απαραίτητη η συμμετοχή αφενός των κληρικών και αφετέρου όλων των πιστών σε αυτή. Γι' αυτό και δεν επιτρέπεται η συνεχής και επί τρεις Κυριακές απουσία των πιστών από την Εκκλησία χωρίς σοβαρό λόγο: «*Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ τῶν ἐν τῷ κλήρῳ καταλεγόμενον, ἢ λαϊκός, μηδεμίαν ἀνάγκην βαρυτέραν ἔχει, ἢ πρᾶγμα δυσχερές, ὥστε ἐπὶ πλείστον ἀπολείπεσθαι τῆς αὐτοῦ ἐκκλησίας, ἀλλ' ἐν πόλει διάγων, τρεῖς Κυριακὰς ἡμέρας ἐν τρισὶν ἑβδομάσι μὴ συνέρχοιτο, εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, καθαιρεῖσθαι· εἰ δὲ λαϊκός, ἀποκινείσθω τῆς κοινωνίας*» (80/Πενθέκτη).
- > Ο πιστός παραμένει ως το τέλος της Θ. Λειτουργίας και ύστερα από σχετική προετοιμασία μεταλαμβάνει. Εφόσον δεν υπάρχει σοβαρός λόγος ή επιτίμιο μετανοίας οφείλει να κοινωνεί ακόμα και σε κάθε λειτουργία (δεν υπάρχει κανένας περιορισμός).
- > «*Πάντας τοὺς εἰσιόντας πιστοὺς καὶ τῶν Γραφῶν ἀκούοντας, μὴ παραμένοντας δὲ τι προσευχῇ καὶ τῇ ἀγίᾳ μεταλήμει, ὡς ἀταξίαν ἐμποιοῦντας τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀφορίζεσθαι χρῆν*» (9/Αποστόλων).

- > «*Πάντας τοὺς εἰσιόντας εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ τῶν ἱερῶν Γραφῶν ἀκούοντας, μὴ κοινωνούντας δὲ εὐχῆς ἅμα τῷ λαῷ, ἢ ἀποστρεφόμενους τὴν ἀγίαν μετάληψιν τῆς εὐχαριστίας κατὰ τινα ἀταξίαν, τούτους ἀποβλήτους γίνεσθαι τῆς ἐκκλησίας, ἕως ἂν ἐξομολογησάμενοι, καὶ δεῖξαντες καρποὺς μετανοίας, καὶ παρακαλέσαντες, τυχεῖν δυνήθῃσι συγγνώμης· μὴ ἐξείναι δὲ κοινωνεῖν τοῖς ἀκοινωνήτοις, μηδὲ κατ' οἴκους συνελθόντας συνείχεσθαι τοῖς μὴ τῇ ἐκκλησίᾳ συνευχομένοις, μηδὲ ἐν ἑτέρα ἐκκλησίᾳ ὑποδέχεσθαι τοὺς ἐν ἑτέρα ἐκκλησίᾳ μὴ συναγομένους. Εἰ δὲ φανερῆ τις τῶν ἐπισκόπων, ἢ πρεσβυτέρων, ἢ διακόνων, ἢ τις τοῦ κανόνος τοῖς ἀκοινωνήτοις κοινωνῶν, καὶ τούτων ἀκοινωνήτων εἶναι, ὡς ἂν συγχόντα τὸν κανόνα τῆς ἐκκλησίας*» (2/Αντιτοχίας).
- > Ο πνευματικός ρυθμίζει τα της προετοιμασίας και κοινωνίας ενός εκάστου των πιστών.
- > Η μετάδοση της Θείας Κοινωνίας γίνεται από τους κληρικούς και μόνον: «*Μηδεὶς τῶν ἐν λαϊκοῖς τεταμένων ἑαυτῷ τῶν θεῶν μυστηρίων μεταδίδωτο, παρόντος ἐπισκόπου, ἢ πρεσβυτέρου, ἢ διακόνου. Ὅ δὲ τι τοιοῦτο τοιμῶν, ὡς παρὰ τὰ διατεταγμένα ποιῶν, ἐπὶ ἑβδομάδα μίαν ἀφορίζεσθω, ἐντεῦθεν παιδαγωγούμενος, μὴ φρονεῖν παρ' ὃ δεῖ φρονεῖν*» (58/Πενθέκτης).

Προϋποθέσεις κανονικής τέλεσης της Θ. Ευχαριστίας

- 1) Ο λειτουργός να είναι επίσκοπος ή πρεσβύτερος της Ορθόδοξης Εκκλησίας.
- 2) Ο λειτουργός να μην έχει τελέσει κατά την ίδια μέρα άλλη θεία λειτουργία.
- 3) Ο λειτουργός να είναι νηστικός (βλ. 29/Πενθέκτης).
- 4) Να "συλλειτουργεῖ" ἔστω και ένας λαϊκός.
- 5) Ὑπαρξη καθαγιασμένης Ἀγίας Τράπεζας ἢ ἀντιμνησίου.
- 6) Να μην έχει τελεστεί προηγουμένως και κατά την ίδια μέρα άλλος ιερέας στην ίδια τράπεζα ή στο ίδιο αντιμνησίο.
- 7) Χρήση ἑνὺμου ἄρτου ἀπὸ σιτάρι, οἴνου ἐξ ἀμπελοῦ καθὼς και ἀνάμειξη με "ζέον" (βλ. 32/Πενθέκτης).
- 8) Η Θ. Λειτουργία δύναται να τελεστεί όλες τις ημέρες του χρόνου. Μόνο κατά την Μ. Τεσσαρακοστή τελείται, ἀντὶ για πλήρη Λειτουργία, εκείνη των προηγουμένων δώρων (βλ. 52/Πενθέκτης).
- 9) Η πιστή χρήση των παραδεδωμένων τύπων της Θ. Λειτουργίας ὡπως αυτοί ορίζονται ἀπὸ την Εκκλησία.

Προϋποθέσεις συμμετοχής στη Θ. Λειτουργία

- 1) Να είναι ο μετέχων μέλος της Ορθόδοξης Εκκλησίας και όχι αλλόθρησκος ή ετερόδοξος -αιρετικός ή σχισματικός- (βλ. 9/Τιμοθέου).
- 2) Να μη βρίσκεται σε αφορισμό ή ανάθεμα ή υπό εν ισχύ επιτίμιο (σε περίπτωση ετοιμοθάνατου αίρεται ο περιορισμός του επιτίμιου).
- 3) Ο μεταλαμβάνων να έχει τις αισθήσεις του.
- 4) Δεν υπάρχει περιορισμός ως προς την ηλικία του μεταλαμβάνοντος.
- 5) Ο προσερχόμενος πρέπει να είναι καθαρισμένος από σαρκικά πάθη ή φυσική ακαθαρσία (με την έννοια του σεβασμού στο μυστήριο, βλ. 5-6-12/Τιμοθέου).
- 6) Δεν είναι απαραίτητη η πνευματική ακεραιότητα και υγεία του μεταλαμβάνοντος. Και οι δαμονιζόμενοι, εφόσον δεν βρίσκονται υπό την επίρεια του δαμονίου την ώρα της Θ. Ευχαριστίας μεταλαμβάνουν (3/Τιμοθέου).
- 7) Εκείνος που μεταλαμβάνει οφείλει να είναι νηστικός.

ΕΙΣΟΔΟΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΜΟΝΗ ΣΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑ 3 Παραμονή και πρόδος μέσα στην Εκκλησία (συνέχεια)

4. Το μυστήριο του Γάμου

- > Το μυστήριο του γάμου δεν ανήκει στα υποχρεωτικά για τον κάθε χριστιανό μυστήρια, τα οποία είναι απαραίτητα για την παραμονή και την πρόδο του μέσα στην Εκκλησία. Πλην όμως και το μυστήριο τούτο υποβοηθεί αποφασιστικά τους χριστιανούς στην πρόδο αυτή. Έτσι επιτυγχάνεται η ένωση, η αλληλοβοήθεια και συνοδοιπορία των συζύγων προς εκπλήρωση του προορισμού τους, τη θέωση.
- > Ο χριστιανικός γάμος αποτελεί κατά την Αγία Γραφή εικόνα της ένωσης του Χριστού με την Εκκλησία (Εφ. 5, 22-33).
- > Με το μυστήριο αυτό παρέχεται η χάρις του Θεού και η ευλογία της Εκκλησίας.

ΠΡΟΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΟΡΟΙ ΣΥΝΑΨΗΣ ΓΑΜΟΥ

- > Η Εκκλησία και η πολιτεία για να προφυλάξουν την ένωση αυτή από κάθε αιτία διατάραξης και διάσπασης θέσπισαν ορισμένους νόμους (Πολιτεία) και κανόνες (Εκκλησία).
- #### ΘΕΤΙΚΕΣ ΠΡΟΥΠΟΘΕΣΕΙΣ
- 1) Η διαφορά φύλου (βλ. Ρωμ. 1, 25-27 και 62/Βασιλείου),
 - 2) Η νόμιμη ηλικία (δεν υπάρχει κανόνας-ορίζεται από την Πολιτεία),
 - 3) Η αυτοπρόσωπη, ελεύθερη, εκούσια και χωρίς επιφύλαξη, "αίρεση" ή προθεσμία συναίνεση των δυο μελλοντῶν (βλ. περί ελεύθερας συναψης γάμου 1/Λαοδικείας και περί ανεπίτρεπτου γάμου ἐξ ἀρπαγῆς ἢ βίας ἢ διαφθοράς 27/Δ' Οικουμενικής και 30/Βασιλείου),
 - 4) Η ομαλή πνευματική κατάσταση και ικανότητα προς δικαιοπραξία (δεν υπάρχει κανόνας-ορίζεται από την Πολιτεία),
 - 5) Η σωματική ικανότητα προς συνουσία. Αν και δεν εμποδίζεται γάμος ούτε από την Πολιτεία ούτε από την Εκκλησία, εντούτοις μπορεί υπό προϋποθέσεις να αποτελέσει αιτία διαζυγίου. Η πραγματική αγάπη προϋποθέτει την προ του γάμου ανακοίνωση τινός προβλήματος ή ατέλειας στο μέλλοντα σύζυγο,

- 6) Η Επισκοπική έγγραφη άδεια,
- 7) Άλλες άδειες από την πολιτεία εφόσον αυτές προβλέπονται από το νομοθέτη,
- 8) Η δημόσια γνωστοποίηση (Βλ. 1/Λαοδικείας και 40/Βασιλείου),
- 9) Η συναίνεση των γονέων ή των λοιπών αρμοδίων κρατούντων-κηδεμόνων. Ειδικά για την περίπτωση ανήλικου (Βλ. 38 και 42/Βασιλείου)

ΑΡΝΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΥΠΟΘΕΣΕΙΣ (κωλύματα)

- 1) Η χειροτονία (6/Πενθέκτης, 26/Αποστόλων, 1/Νεοκαισαρείας, 10/Αγκύρας, 44/Βασιλείου, 15/Δ' Οικουμενικής και 3/Πενθέκτης),
- 2) Η ομολογία της παρθενίας δηλαδή η μοναχική κουρά (16/Δ' Οικουμενικής, 19/Αγκύρας, 18,19 και 60/Βασιλείου,
- 3) Η συγγένεια εξ αίματος (δηλαδή εκείνη που προκύπτει από γέννηση). Η συγγένεια λογίζεται ή κατ' ευθείαν γραμμή (προπάππους, παππούς, πατέρας, γιος, εγγονός) ή κατά πλάγια γραμμή (αδελφός, θείος, ξάδελφος κλπ.) Οι κατ' ευθείαν γραμμή συγγενείς διακρίνονται σε ανιόντες (προπάππους, παππούς, πατέρας) και κατιόντες (γιος, εγγονός). Στην ευθεία γραμμή ο γάμος δεν επιτρέπεται απεριόριστα. Στην πλάγια γραμμή μέχρι και τον τέταρτο βαθμό (44/Πενθέκτη, 67, 68, 87/Βασιλείου, 5/Θεοφίλου,

- 4) Η συγγένεια εξ αγχιστείας. Αγχιστεία ονομάζεται η συγγενική σχέση μεταξύ δυο οικογενειών, η οποία προκύπτει από ένα γάμο. Και επειδή ο άνδρας και η γυναίκα, που σύναψαν το γάμο θεωρούνται σαν ένα και το αυτό σώμα, γι' αυτό οι γονείς ή τα παιδιά ή και τα αδέρφια του ενός θεωρούνται και ως γονείς ή παιδιά ή αδέρφια και του άλλου κ.ο.κ. Γι' αυτό το λόγο ο γάμος συγγενών εξ αγχιστείας κατ' ευθείαν γραμμή δεν επιτρέπεται απεριόριστα όπως και στην εξ αίματος συγγένεια. Στην εκ πλαγίου δε πάντοτε μέχρι και του τρίτου βαθμού (Βλ. 54/Πενθέκτης, 2/Νεοκαισαρείας, 19/Αποστόλων, 23/Βασιλείου και άλλους). Εξαιρετικώς δεν επιτρέπεται μέχρι και τον τέταρτο βαθμό, όταν δυο αδελφοί επιθυμούν να πάρουν δυο αδελφές (54/Πενθέκτης). Η συγγένεια εξ αγχιστείας υφίσταται και μετά τυχόν διάλυση του γάμου,
- 5) Η πνευματική συγγένεια. Αυτή δημιουργείται με την τέλεση του μυστηρίου του βαπτίσματος και περιορίζεται μεταξύ του (ή της) αναδόχου και του (ή της) βαπτισθέντος ή των γονέων του (53/Πενθέκτης),
- 6) Η από υιοθεσία συγγένεια (απαγόρευση από την πολιτεία μεταξύ εκείνου που υιοθέτησε λγ των κατιόντων συγγενών του και εκείνου που υιοθετήθηκε,

- 7) Η σχέση ένεκα επιτροπείας ή κηδεμονίας (κατά την πολιτεία δεν επιτρέπεται ο γάμος του επιτρόπου ή των κατιόντων συγγενών του με αυτόν που επιτροπεύεται-αν και σήμερα έχει καταργηθεί αυτό το κώλυμα),
- 8) Η μοιχεία. Δεν επιτρέπεται η σύναψη γάμου μεταξύ δυο προσώπων, τα οποία έπεσαν σε μοιχεία μεταξύ τους (Βλ. 39/Βασιλείου και άλλους),
- 9) Η υπάρχουσα νόμιμη μνηστεία αποτελεί κώλυμα για άλλο γάμο ή μνηστεία (98/Πενθέκτης),
- 10) Ο υφιστάμενος νόμιμος (πρώτος ή δεύτερος γάμος, Βλ. 31, 36/Βασιλείου και 93/Πενθέκτης),
- 11) Ο μη νομίμως λυθείς γάμος,
- 12) Η ύπαρξη 3^{ου} γάμου,
- 13) Η ετεροθησκεία (Βλ. 10, 31/Λαοδικείας, 21 Καρθαγένης, 72/Πενθέκτης),
- 14) Η αίρεση. Σήμερα παρά τους κανόνες (Βλ. 10, 31/Λαοδικείας, 21 Καρθαγένης, 72/Πενθέκτης), και κατ' οικονομίαν η Εκκλησία δέχεται τους γάμους με ετερόδοξο με την προϋπόθεση τα παιδιά να βαπτιστούν ορθόδοξα,

- 15) Του πένθιμου ενιαυτού (χρόνου).

Σημείωση: Γάμος δεν τελείται την Μ. Τεσσαρακοστή (52/Λαοδικείας), καθώς και σε άλλες ημέρες νηστείας.

Η ΣΥΝΑΨΗ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

- Το μυστήριο του γάμου παλαιότερα ήταν συνδεδεμένο με το μυστήριο της Θ. Ευχαριστίας. Σήμερα τελείται συνήθως χωριστά. Όπως είπαμε δεν τελείται σε πένθιμες ημέρες.
- Τόπος τελέσεως, ο ενοριακός ναός της νόμφης ή του νυμφίου.
- Η ιερολογία κατά το τυπικό της Εκκλησίας, πάντοτε μαζί με τον αρραβώνα.
- Τελείται από Επίσκοπο ή Πρεσβύτερο.
- Απαραίτητο στοιχείο του γάμου και η ύπαρξη μαρτύρων, τουλάχιστον των παρανύμφων.

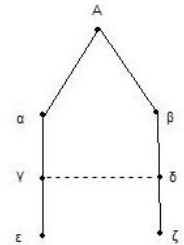
ΜΕΤΡΗΣΗ ΒΑΘΜΩΝ ΣΥΓΓΕΝΕΙΑΣ

- Για τη μέτρηση των βαθμών συγγενείας πρέπει να έχουμε υπόψη ότι κάθε γέννηση είναι και ένας βαθμός.
- Ο παππούς με τον πατέρα μας είναι πρώτου βαθμού συγγενείς γιατί παρεμβάλλεται μια γέννηση. Ο πατέρας μας με εμάς επίσης για τον ίδιο λόγο είναι πρώτου βαθμού. Ο παππούς όμως με εμάς είναι δεύτερου βαθμού γιατί παρεμβάλλονται δυο γεννήσεις κ.ο.κ. Αυτή η συγγένεια εξ αίματος λέγεται κατ' ευθείαν ή κάθετη γραμμή.
- Σημειώνουμε και πάλι ότι οι εξ αίματος και κατ' ευθείαν γραμμή συγγενείς δεν μπορούν να συνάψουν γάμο επ' άπειρον, όσο απομακρυσμένοι και αν είναι.
- Εκτός από την κατ' ευθείαν γραμμή έχουμε και την πλάγια ή οριζόντια γραμμή στην εξ αίματος συγγένεια.
- Αυτό συμβαίνει όταν δυο πρόσωπα έχουν τον ίδιο πρόγονο π.χ. τα αδέρφια, είναι εκ πλαγίου όπως και τα ξαδέρφια, ο θείος με τον ανιψιό κλπ. Συγγενείς εκ πλαγίου δεν επιτρέπεται να συνάψουν γάμο μέχρι και τον τέταρτο βαθμό.

- Ο άνδρας με τη γυναίκα του είναι μηδέν βαθμού (δεν παρεμβάλλεται καμιά γέννηση).
- Τα αδέρφια μεταξύ τους είναι δευτέρου βαθμού (ακόμα και τα δίδυμα).
- Ένα παιδί με τον ετεροθαλή αδελφό του π.χ. με τον αδελφό που γεννήθηκε από τη μητρική του είναι πάλι δευτέρου βαθμού, όπως και με τον αμφιθαλή (ίδιους γονείς) αδελφό του, γιατί η συγγένεια μεταξύ του πατέρα του και της μητρικής του είναι μηδέν βαθμού.
- Η συγγένεια εξ αίματος ισχύει και για τα λεγόμενα νόθα ή εξόγαμα τέκνα.

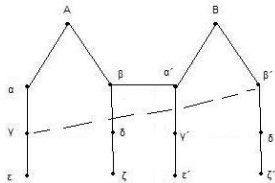
Υπολογισμός εξ αίματος βαθμών συγγενείας

- Στην κορυφή (Α) βρίσκεται ο κοινός πρόγονος των δυο προσώπων που θέλουν να παντρευτούν. Τα γράμματα α και β δηλώνουν τα παιδιά του Α, που είναι μεταξύ τους αδέρφια. Τα γράμματα γ και δ παριστάνουν αντίστοιχα τα παιδιά των α και β, που είναι μεταξύ τους ξαδέλφια. Τα γράμματα ε και ζ παριστάνουν τα παιδιά των γ και δ, που είναι δεύτερα ξαδέλφια κ.ο.κ.
- Για να υπολογίσουμε τώρα το βαθμό συγγένειας μεταξύ των πρώτων ξαδελφιών (γ και δ), συνδέουμε τα γράμματα αυτά με μια διακοπτόμενη γραμμή και μετράμε τις τελείες που περικλείονται στο σχηματιζόμενο σχήμα Ααβδ. Στην περίπτωση μας είναι 5. Από τον αριθμό αυτό αφαιρούμε το 1 όσα είναι δηλαδή τα υπό διερεύνηση γενεαλογικά δέντρα. Έτσι έχουμε τον αριθμό 4 που μας δείχνει το βαθμό συγγενείας των δυο πρώτων ξαδελφών.



Υπολογισμός εξ αγχιστείας βαθμών συγγενείας

- Κατασκευάζουμε δυο γενεαλογικά δέντρα, Α και Β, που εικονίζουν τους συγγενείς του κάθε γένους. Με μια ευθεία γραμμή ενώνουμε πρώτα τους συζύγους που έχουν ήδη συνάψει το γάμο τους (β και α'). Με μια άλλη διακοπτόμενη γραμμή ενώνουμε τα ύστερα τους συγγενείς τους, οι οποίοι επιθυμούν να συνάψουν γάμο και των οποίων θέλουμε να πληροφορηθούμε το βαθμό συγγενείας τους. Στο σχήμα που δημιουργείται μετράμε τις τελείες από τις οποίες αποτελείται το υπό έρευνα σχήμα, και από το άθροισμα αυτό αφαιρούμε τον αριθμό 2, όσα και τα δέντρα. Έτσι βρίσκουμε το βαθμό συγγενείας.
- Για παράδειγμα αν υπολογίσουμε το βαθμό συγγενείας μεταξύ του γ και β' προσώπου. Με διακοπτόμενη γραμμή συνδέουμε τα γ και β', τον ανηψιό του β και την αδελφή του α'. Έτσι σχηματίζεται το σχήμα Ααγββ' που περιλαμβάνει 7 τελείες. Από το άθροισμα αυτό αφαιρούμε 2 (τα γένη) και έχουμε βαθμό συγγενείας 5.



ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Για την δημιουργία των παραπάνω σημειώσεων χρησιμοποιήθηκαν αποσπάσματα από τα συγγράμματα:

- 1) Μαρνέλλου Σεργίου, «Le système métropolitain», εν *Ηπειρωτικά Χρονικά*, τόμος 42, Ιωάννινα 2008.
- 2) Μπούμη Παναγιώτου, *Κανονικόν Δίκαιον*, Αθήνα 1991.
- 3) Παπαθωμά Γρηγορίου, *Essai de bibliographie (ad hoc) pour l'étude des questions de l'autocéphalie, de l'autonomie et de la diaspora (Contribution bibliographique à l'étude des questions-Essai préliminaire)*, εκδ. Epektasis, 2000.
- 4) Παπαθωμά Γρηγορίου, *Cours de Droit Canon, Introduction aux sources de la Tradition canonique de l'Eglise*, Institut de Théologie Orthodoxe "Saint-Serge", Paris 1995.
- 5) Ροδόπουλου Παντελεήμονος, *Επιτομή Κανονικού Δικαίου*, εκδ. Λεωδούση, Θεσσαλονίκη 1998.
- 6) Φειδά Βλασίου, *Droit Canon (une perspective orthodoxe)*, Analecta Chambesiana 1, Institut de Théologie Orthodoxe d'Études Supérieures, Centre orthodoxe du Patriarcat Œcuménique, Chambesya-Genève 1998.